

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ A MLADISTVÝCH
SEXUAL ABUSE OF CHILDREN AND ADOLESCENTS

Vedoucí práce:

Mgr. Sylvie Stretti

Vypracovala:

Michala Krejčová

Praha 2013

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat Mgr. Sylvii Stretti za cenné rady při psaní mé bakalářské práce. Dále studentce Martině a studentovi ze Zimbabwe, kteří mi poskytli cenné informace o a také Mgr. Monice Měrotské a vedení HTF UK za možnost stáže v Zimbabwe.

Prohlašuji, že jsem závěrečnou bakalářskou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, dne 26. 4. 2013

.....

podpis

ANOTACE

Název: Sexuální zneužívání dětí a mladistvých

Shrnutí práce: Práce se zabývá stavem sexuálního zneužívání dětí a mladistvých v České republice a v Zimbabwe. Součástí je i částečná komparace situací v obou zmíněných státech a z ní vyplývající obecné srovnání mezi vyspělými a rozvojovými zeměmi. Začátek bakalářské práce tvoří shrnutí faktů o sexuálním zneužívání dětí a mladistvých. Tento jev je pro společnost vysoce rizikový, tudíž jsou připomenuty jeho formy, výskyt a faktory, jež jej ovlivňují. Soustředím se převážně na situaci v České republice, později i na situaci v Zimbabwe. Komparace poměrů může být přínosná, jelikož v ní mohou být patrné stejné rysy, které mohou pomoci v kvalifikovanější orientaci daným tématem i v kvalitnějším rozeznávání základních příznaků pohlavního zneužívání. Zimbabwe jsem si vybrala díky stáži, kterou jsem zde absolvovala, a během níž jsem se dozvěděla informace o stavu a výskytu sledovaného jevu.

V práci uvádím základní informace - definice pojmů, historie přístupů k sexuálnímu zneužívání (či k dítěti celkově). Zaměřuji se též na oběť a diagnostiku pohlavního zneužití, v jedné z kapitol popisuji situaci v již zmíněných státech. Na závěr uvádím kazuistiku oběti.

Klíčová slova: sexuální zneužívání, syndrom CSA, komerční sexuální zneužívání, historie přístupů k dítěti

ANNOTATION

Title: Sexual abuse of children and adolescents

Summary: The work deals with the status of sexual abuse of children and adolescents in the Czech Republic and Zimbabwe. It also includes a partial comparison of the situation in those two countries and the resulting general comparison between developed and developing countries. The start of the bachelor's thesis is a summary of facts about the sexual abuse of children and adolescents. This phenomenon is very dangerous for society and we are thus reminded of its forms, occurrence and factors that affect it. I focus on the situation in the Czech Republic, and then I move on to the situation in Zimbabwe. Comparison of the situation can be beneficial, since the same traits can be seen that can help qualified orientation given the topic in better recognition of basic signs of sexual abuse. I chose Zimbabwe through internship, I completed it there and during which I learned about the status of a given phenomenon.

In this work I present basic information - definitions, history's approach to sexual abuse (or the child overall). I am focusing on the victim and diagnosis of sexual abuse, in one of the chapters I describe the situation in the mentioned countries. In conclusion, I present a case report of a victim.

Key words: sexual abuse, syndrome CSA, commercial sexual abuse, history approaches to child

SEZNAM ZKRATEK	8
ÚVOD	9
1. ZÁKLADNÍ POJMY	11
1.1 Dítě, mladistvý	11
1.2 Syndrom CAN	12
1.3 Syndrom CSA.....	12
1.3.1 Dotykové zneužívání.....	13
1.3.3 Bezdotykové zneužívání	14
1.2.3 Komerční sexuální zneužívání dětí a mladistvých.....	15
2. HISTORIE PŘÍSTUPŮ K SEXUÁLNÍMU ZNEUŽÍVÁNÍ VE SPOLEČNOSTI.....	20
2.1 Starověk.....	20
2.2 Středověk.....	22
2.3 Novověk	23
2.3.1 19. století	24
2.3.2 20. a 21. století	25
3. OBĚŤ A RIZIKOVÉ FAKTORY, ČETNOST VÝSKYTU.....	28
3.1 Faktory zvyšující pravděpodobnost výskytu sexuálního zneužití.....	28
3.2 Vliv pohlaví na sexuální zneužití	30
3.2.1 Incest	32
3.3 Následky sexuálního zneužití.....	34
3.3.1 Syndrom dětského přizpůsobení sexuálnímu zneužití	35
3.3.2 Posttraumatická stresová porucha	36
3.2.3 Sekundární viktimizace	36
4. ZJIŠŤOVÁNÍ A DIAGNOSTIKA	38
4.4.1 Anatomické panenky „Jája a Pája“	39
5. SITUACE V ČESKÉ REPUBLICE A V ZIMBABWE.....	40
5.1 Česká republika.....	40
5.1.1 Pomáhající organizace.....	41

5.2 Zimbabwe	42
5.2.1 Historie a souvislosti	44
5.2.2 Situace v Zimbabwe	45
5.2.3 Mezinárodní organizace pomáhající dětem.....	47
5.3 Srovnání.....	48
6. KAZUISTIKA	50
ZÁVĚR	53
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	54
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	58

SEZNAM ZKRATEK

atd.	a tak dále
atp.	a tak podobně
ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
EU	Evropská unie
LB	Linka bezpečí
mil.	milion
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
např.	například
n. l.	našeho letopočtu
OSN	Organizace spojených národů
př. n. l.	před naším letopočtem
tzn.	to znamená

ÚVOD

Dané téma jsem si vybrala ze dvou důvodů. Prvním je současná situace ve společnosti – a to jak v České republice, tak i na dalších místech světa. Vzhledem k orientaci západního společenství na ochranu dětí (včetně praktických dopadů v podobě právních norem, zákonů atp.) by se dalo předpokládat radikální snížení počtu případů špatného zacházení s dětmi (týrání, zanedbávání a zneužívání). Samozřejmě je nutné brát v úvahu i další faktory ovlivňující snížení existence jevu, jako například dobu, během níž se společnost snaží děti chránit (ať již prakticky nebo legislativně). Tato doba je sice relativně dlouhá, ale je nutné zohlednit i obtížnost a dlouhodobost vývoje hodnot a norem chování. I proto je výskyt daného problému (v rodinách i mimo ně) stále nezanedbatelný, což dokazují některé studie, o kterých budu psát později. Jistě zde nechci upřít pokusy o zastavení tohoto jevu – ať už vládám, organizacím či jednotlivcům – tyto snahy dosáhly zlepšení situace, avšak realita stále není taková, aby se mohlo hovořit o vymýcení sexuálního zneužívání dětí a mladistvých. Navíc je třeba zohlednit odlišnosti dané kulturou, náboženstvím i místem výskytu.

Strach a neschopnost veřejnosti pochopit a přijmout tento problém mají za následek jeho stále utajování nebo v opačném případě další trýznění oběti, případně i celé její rodiny. Bez ohledu na obtížnost problém oznámit, řešit, čelit mu i jeho následkům. Výrazný vliv má i závislost oběti na pachateli (zvláště v případech incestu), vytváření „tajných dohod“ i zastrasování či obviňování oběti.

Cílem bakalářské práce je shrnout problematiku sexuálního zneužívání, včetně dějinných souvislostí, diagnostiky a následků pro oběť. Další důležitá témata, jako je prevence pohlavního zneužívání (s důrazem na výchovu a vzdělávání dětí), následná péče atp., jsou z této práce vynechána, jelikož jejich zpracování by bylo pouze povrchové, což by pozbývalo smyslu. Historie přístupů k dětem a k špatnému zacházení s nimi (se zaměřením na pohlavní zneužívání) je v této práci nepostradatelná, jelikož zohlednění rozdílů ve vývoji západní společnosti a ve vývoji rozvojového světa (v tomto případě Zimbabwe) je jedním z důležitých východisek pro objektivní pochopení a srovnání situací.

Do povědomí veřejnosti v České republice (a dalších postkomunistických zemích) se dané téma dostalo převážně po pádu komunistického režimu, který tuto a další sociální problematiku odsunul ze zřetele společnosti. V minulém režimu sice byl zájem o záležitosti

týkající se dětí - například snahy dětských lékařů i psychologů o zlepšení stavu týrání a zneužívání dětí nebo zákon o rodině přijatý v roce 1963. Tyto tendence byly zvláště ovlivněny vyhlášením Charty práv dítěte v roce 1959 (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 5, 24). Nicméně snahy o vytlačení prezentace odlišnosti byly zřetelné. O vytěšňování patologických forem sexuálního chování není pochyb - například potlačování prostituce, která oficiálně neexistovala (BOHATOVÁ, 2010 s. 14).

Druhým důvodem pro volbu tohoto tématu bylo absolvování praxe v Africe a v azylovém domě Gloria.

V azylovém domě jsem se dostala i do poradny projektu Magdala, jež pomáhá lidem, kteří prožili násilí v rodině nebo se stali obětí obchodování s lidmi. Pod pojmem obchodování s lidmi se převážně skrývá nucená prostituce, což se mnou probíraného tématu dotýká. Nechávám se inspirovat zkušenostmi a informacemi, jež mi předala pracovnice této poradny.

V Africe, přesněji v Zimbabwe, jsem se setkala s několika příběhy týkajících se sexuálního zneužívání, které je typické pro tuto oblast. Jistě tam funguje zneužívání i tak, jak jej známe v České republice, ale hlavní rozdíl je v celkové situaci země. Na ulici žije mnoho sirotků (či dětí na sirotky si hrajících), kteří jsou snadnou obětí pro potencionálního pachatele. Také důslednost v dodržování zákonů, respektive strach z nahlášení zločinu, je velmi rozšířen. Velký rozdíl je i v pojmání mravních norem, ve zvycích a v kultuře jako takové.

V práci chci nastínit a porovnat situace v České republice a v Zimbabwe. Zdroje týkající se České republiky jsou poměrně rozsáhlé, pravděpodobně nejrozsáhlejší a nejvíce vypovídající jsou výzkumy Vaníčkové a kol. a Weisse a kol. Ráda bych upozornila, že zdroje týkající se situace v Zimbabwe jsou omezené a neexistuje dostatek aktuální literatury zabývající se tímto tématem. Z uvedeného důvodu budu v tomto kontextu využívat hlavně internetové zdroje, vlastní zkušenosti a informace, které jsem získala z analýzy svých poznámek při praxi v této zemi.

1. ZÁKLADNÍ POJMY

V kapitole definuji základní pojmy. Pojmy, které používám, mohou mít vícero definic, proto je vymezuji tak, jak jsou chápány a používány v této práci. Dále zde jmenuji a vysvětluji základní dělení sexuálního zneužívání. Postupně se zabývám definicí dítěte a mladistvého, definicí a druhy sexuálního zneužívání, syndromem CAN a syndromem CSA. Více prostoru věnuji komerčnímu sexuálnímu zneužívání a to z důvodu, že toto téma je velmi důležité a byla by chyba jej vynechat.

1.1 Dítě, mladistvý

Úmluva o právech dítěte (přijata OSN v roce 1989, v ČSR ratifikována v roce 1991, součástí zákonů ČR od roku 1993) za **dítě** považuje každou lidskou bytost mladší osmnáct let (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 24, 15; www.osn.cz, cit. 2013-02-11). V zákonech České republiky je **dítě** definováno jako osoba do patnácti let (zákon č. 218/2003 Sb., O soudnictví ve věcech mládeže, § 2 Vymezení některých pojmů). **Mladistvý** je označení osoby mezi dítětem a dospělým, tedy od hranice patnácti let do hranice osmnácti let. V tomto zákoně se také vyskytuje pojem „**mládež**“, který zastřešuje děti i mladistvé. Hranice patnácti let, tzn. hranice trestní odpovědnosti a zároveň hranice pro možnost zahájení sexuálního života, je a hlavně v nedávné době byla v České republice diskutovaným tématem. Zatím nedošlo k žádným změnám, které by jednu či druhou hranici posunuly na jiný věk (MEISL 2007 s 26; www.mep.zverina.cz, cit. 2013-03-02). V zákonech se též můžeme setkat s pojmem „**nezaopatřené dítě**“, jenž nejčastěji označuje osobu, která se soustavně připravuje na budoucí povolání nebo osobu, která se z důvodu nemoci či úrazu nemůže připravovat na budoucí povolání nebo vykonávat výdělečnou činnost. Nejdéle do 26 let věku (zákon č. 117/1995 Sb., O státní sociální podpoře, § 11 Nezaopatřené dítě). Další označení, se kterým se můžeme setkat, je **dospívající**. Dospívajícím se myslí osoba mezi dětstvím a dospělostí – přibližně ve věku 12 – 20 let (VODÁČKOVÁ 2007 s. 278).

Je nutné znát tyto úhly pohledu na vymezení pojmu „dítě“. Já vycházím hlavně z pojmání dítěte v syndromu CAN a syndromu CSA, v nichž se pracuje s hranicí osmnácti let. Nicméně pojmu mladiství využiji a to v případech, kdy je potřeba jasně označit skupinu mezi patnácti a osmnácti lety. Je například podstatné mít na paměti, že sexuální zneužívání

oběti starší patnácti let je v naší společnosti vnímáno jinak než sexuální zneužívání oběti pod patnáct let. Tento rozdíl je třeba si uvědomit a pracovat s ním.

1.2 Syndrom CAN

Slovo syndrom znamená soubor několika příznaků. Zkratka CAN pochází ze zkratky anglických slov *Child Abuse and Neglect*. V českém jazyce používáme označení syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 7).

Většina českých publikací využívá definici Dunovského a kol. (1995 s. 7), který popisuje syndrom CAN jako „soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu a vývoje dítěte i jeho postavení ve společnosti, v rodině především. Jsou výsledkem převážně úmyslného ubližování dítěti, způsobeného nebo působeného nejčastěji jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči. Jejich nejvyhraněnější podobou je úplně zahubení dítěte.“

Jde tedy o rozdílné patologické chování ostatních lidí k dětem, jež můžeme pod tento pojem zahrnout. Jedná se o interakci pachatele, ostatních osob (včetně oběti) a dalších podmínek, kde chování probíhá, jako jsou společensko-kulturní normy, právní úprava, osobnost aktérů atp. (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 7; SHMIDOVÁ 2010 s. 40).

1.3 Syndrom CSA

CSA je označení zkratky anglických slov *Child Sexual Abuse*. Překlad zní *dětské sexuální zneužívání*. Bylo definováno komisí Rady Evropy (www.centrumelektra.cz, cit. 2013-02-11). Z dalších definic můžeme doplnit, že pohlavního zneužívání se dopouští osoba starší (a vyspělejší) než je oběť, dochází zde k překročení věkové hranice dané zákonem, chybí informovaný souhlas oběti (a to i v případě, že dítě s aktivitou souhlasí) a v průběhu aktu dochází k uspokojení pachatele, a to jak k sexuálnímu, tak k uspokojení ze zažívání moci nad obětí nebo kombinací obou (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 13).

Důležitým fenoménem poslední doby je dle Schmidové (SCHMIDOVÁ 2010 s. 46) sexuální násilí mezi dětmi pod patnáct let (většinou mezi vrstevníky případně blízkými příbuznými). Tyto případy nemůžeme zahrnout pod definici syndromu CSA.

Sexuální zneužívání je v České republice trestným činem. Je definováno v trestním zákoníku, zákon č. 40/2009 Sb., § 187 o pohlavním zneužití (týká se osoby mladší patnáct let), zákon je zaměřen hlavně na pachatele a jeho trest, ale i přes to můžeme pro začátek vyjít z jeho definice zneužívání. Je popsáno jako soulož či jiný způsob pohlavního zneužití. U mladistvých je definování trestním zákoníkem složitější, vycházíme proto z definice syndromu CSA. Můžeme využít zákonu č. 40/2009 Sb., § 185 Znásilnění; § 186 Sexuální nátlak atp.

Dle Halfarové je sexuální zneužívání akt, při kterém se dospělý sexuálně uspokojuje dítětem nebo ho zneužívá v oblasti prostituce a pornografie. Mlčení dítěte si vynucuje psychickým nátlakem, odměnami nebo tresty (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 49). Další vymezení pojmu je **definice přijatá komisí Rady Evropy** v roce 1992, která formuluje sexuální zneužití jako „nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv sexuální dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoli, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoli, kdo se s dítětem dostal do nějakého kontaktu. Takovou osobou může být rodič, příbuzný, přítel, odborný či dobrovolný pracovník či cizí osoba. Pohlavní zneužívání se dělí na **dotykové** a **bezdotykové**“ (www.centrumelektra.cz, cit. 2013-02-11). Aby bylo jasné, co vše do tématu spadá, uvedu nyní formy sexuálního zneužití.

1.3.1 Dotykové zneužívání

Tento termín označuje sexuální kontakt a dotýkání se sexuálním podtextem mezi pachatelem a obětí. Řadíme sem „dotýkání včetně laskání prsou a pohlavních orgánů, orální, interfemorální (mezi stehna), vaginální nebo anální pohlavní styk“ (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 15). Abychom dobře rozeznali dotýkání zdravé a normální, je vhodné doplnit definici o fakt, že veškeré tyto aktivity přináší pachateli sexuální uspokojení nebo alespoň podstata jeho jednání k němu vést měla - právně nezáleží na tom, zda k uspokojení došlo či nikoliv (www.centrumelektra.cz, cit. 2013-02-13). To je velmi důležité, abychom nezaměňovali láskyplný rodičovský vztah, ke kterému mazlení s dítětem jednoznačně patří, za sexuální zneužívání (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 16).

Dunovský (a kol. 1995 s. 52) tvrdí, že mohou existovat i rozporuplné typy sexuálního zneužívání, které mohou být jak dotykové, tak i bezdotykové – např. harassment neboli

znepokojování. Tento typ bývá bezdotykový, ale může zahrnovat i dotýkání – letmé dotyky, tisknutí atd.

Jedná se tedy o variabilní škálu aktivit, kterých se může na oběti pachatel dopustit. Vzhledem k této variabilitě vyjmenuji jen některé základní typy dotykového zneužívání – osahávání, masturbace, frotérství, simulovaná soulož, penetrace, sadomasochistické aktivity, orální sexuální praktiky, fetišismus (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 16, 17).

1.3.3 Bezdotykové zneužívání

Jedná se o vystavování dítěte nepřiměřeným sexuálním zážitkům (videu, obnažování atp.), které nejsou doprovázeny fyzickým kontaktem mezi obětí a pachatelem. V některých případech mohou lidé toto chování považovat pouze za nevhodné, nezvyklé či nemravné. Ve skutečnosti se však jedná o jev neméně závažný, který může mít závažné důsledky pro další vývoj dítěte. Patří sem voyeurství, exhibicionismus, verbální zneužívání, tzv. obrácené voyeurství atp. (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 15).

Ať již mluvíme o jakékoli formě zneužití, všechny mají jedno společné. Tím je uškození oběti - můžeme mluvit o újmě psychické, sociální (či psychosociální) a v mnohých případech i fyzické. Následky sexuálního zneužití na dítě jsou známy již od sedmdesátých let minulého století. Můžeme mezi ně zahrnout následky ve formě posttraumatického šoku a disociativního chování, narušení hodnot, sebedůvěry a sebeúcty, ztráta důvěry v dospělé atp. (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 49, 57). Asi nejvýraznějším dlouhodobým projevem je neočekávaná reakce v dalším sexuálním životě (podle subjektivní výpovědi žen ve výzkum Vaníčkové a kol. 1997 s. 40). Z výzkumu Weisse a Zvěřiny¹ vyplývá, že nejčastější dlouhodobý následek sexuálního zneužití v dětství byl nedostatek sebevědomí. U dívek často docházelo ke strachu z mužů a depresím.

---

¹ Výzkum byl prováděn v letech 1993, 1998, 2003, 2008 na 7722 osobách. Závěry výzkumu jsou dostupné v prezentaci na www.vlada.cz. Dále budu na tento zdroj odkazovat: Weiss (výzkum 1993 - 2008).

1.2.3 Komerční sexuální zneužívání dětí a mladistvých

Větší pozornost tématu byla věnována hlavně od konce osmdesátých let a od té doby stále roste (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 67). Definice komerčního sexuálního zneužívání dětí byla přijata v roce 1996 na prvním světovém kongresu proti komerčnímu sexuálnímu vykořisťování dětí (Stockholm) a zní: „použití dítěte pro sexuální účely výměnou za peníze nebo odměnu v naturáliích mezi dítětem a zákazníkem, dítětem a prostředníkem nebo dítětem a agentem nebo jinými osobami, které vydělávají na obchodu s dětmi pro tyto účely“ (VANÍČKOVÁ 2007 s. 25). Dunovský (WEISS a kol. 2005 s. 139) seznamuje se zkratkou CSEC (*Commercial Sexual Exploitation of Children*), což je jakékoli „užití dítěte pro sexuální účely za finanční či jinou odměnu“.

U Vaníčkové se setkáváme s rozdělením na tři typy komerčního sexuálního zneužívání dětí: **dětská prostituce, dětská pornografie a obchod s dětmi**. V posledním jmenovaném se setkáváme s podtypy: **obchod s dětmi pro sexuální průmysl a obchod s dětmi pro jiné účely**, což je hlavně dětská práce, adopce, prodej orgánů (VANÍČKOVÁ 2007 s. 25). V této práci se budu zabývat jen prvním podtypem, druhý podtyp, obchod s dětmi pro jiné účely, se mého tématu netýká.

Komerční sexuální zneužití dítěte je zařazeno mezi tzv. zvláštní formy syndromu CAN. Pro zjednodušení můžeme říci, že komerční sexuální zneužívání dětí má tyto rysy: je organizované (pachatelé navzájem spolupracují), opakované, organizováni jsou i zneuživatelé (chápeme je jako konečné konzumenty), stejně nebezpečné pro chlapce i děvčata a často souvisí s nuceným návykem na drogu (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 56).

Jev je velmi špatně zjištělný, jelikož trestní sankce pro pachatele jsou vysoké, tudíž dochází k vysokému stupni utajení. Obecně se usuzuje, že četnost tohoto jevu z různých příčin stoupá (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 55).

Dětská prostituce

S dětskou prostitucí jsou neodmyslitelně spojeny předcházející problémy v rodině či v instituci rodinu a domov nahrazující. Mezi tyto problémy patří domácí násilí, nevyhovující výchova, sexuální zneužívání a jiné projevy disharmonie rodiny. Děti pocházející z dysfunkční nebo problémové rodiny mají vyšší pravděpodobnost stát se obětí komerčního

sexuálního zneužívání. Rodinné trable mohou často vyústit v útěk dítěte z domova. Ten opět zvyšuje pravděpodobnost, že se dítě stane obětí zneužití či další trestné činnosti (VANÍČKOVÁ 2007 s. 26).

Ve Vaníčkové (2007 s. 26) se dozvídáme: „*Dvě třetiny osob provozujících prostituci byly ve věku od tří do šestnácti let sexuálně zneužity.*“ „*Děti, které byly sexuálně zneužity, jsou téměř třicetkrát častěji uvězněny kvůli prostituci než ostatní.*“ „*Poloviny osob žijících se prostitucí byla v dětství vystavena tělesnému násilí.*“ Z těchto údajů jasně vidíme, že sexuální zneužívání a celkově špatná funkčnost rodiny mohou mít dalekosáhlé důsledky. A je proto potřeba těmto příčinám předcházet.

Dětská prostituce se často objevuje v Asii. Odborníci tvrdí, že se však jedná o starou tradici, která je kulturní odlišností a měli bychom ji respektovat (kvůli sekundární traumatizaci oběti). Dle zprávy dětského fondu OSN se ve světě každý rok stane obětí obchodu přibližně 1,2 milionu dětí, což tvoří alespoň jednu čtvrtinu obchodu s lidmi (VANÍČKOVÁ 2007 s. 23, 24).

Situace v České republice

Přivedení člověka k prostituci je v ČR trestným činem a je postihována zákonem č. 40/2009Sb., Trestní zákoník v ustanovení § 189 o trestném činu kuplířství.

V Praze je nejvíce prostitutek ve věku od patnácti do dvaceti tří let. Dívky prostituující pod hranici patnácti let jsou většinou na útěku a prostituce je pro ně nejjednodušší zdroj obživy. Organizovaných dětských prostitutek je pravděpodobně málo, nicméně na území České republiky se jistě vyskytují. Chlapci se prostituují nejvíce ve věku od patnácti do osmnácti let (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 61). Celkově výskyt dětské prostituce v ČR (i mimo ni) narůstá, což je ovlivněno různými faktory, u nás například: nízkými cenami za služby, relativně nízkým rizikem nakažení pohlavním onemocněním a nízkými trestními sazbami (WEISS a kol. 2005 s. 141).

Dětská pornografie

Dětská pornografie je často propojena s dětskou prostitucí. Z toho vyplývá, že oběti pornografie a prostituce bývají často tytéž. Největší vliv v šíření dětské pornografie má internet. Šíření pornografie prostřednictvím internetu bylo popsáno jako riziko číslo jedna pro

Evropu a Severní Ameriku již na prvním světovém kongresu proti komerčnímu sexuálnímu vykořisťování dětí (VANÍČKOVÁ 2007 s. 27, 28).

Za sexuální zneužití do této kategorie spadající se pokládá i vyrábění pornografie za spolupráce osob dospělých, které fyzicky vypadají jako děti či mladiství (VANÍČKOVÁ 2007 s. 28). Mezinárodně se dětské pornografii nevěnuje tolik pozornosti jako dětské prostituci (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 59).

Situace v České republice

Tématikou se zabývají paragrafy zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník. Jedná se o § 193 zneužití dítěte k výrobě pornografie. Pachatel může být stíhán i za jiné trestné činy z tohoto zákoníku – například za ohrožování výchovy dítěte (§ 201), šíření pornografie (§ 191), pohlavní zneužití (§ 187) atp.

Obchod s dětmi

Vaničková (2007 s. 30) podotýká, že obchod s lidmi (včetně dětí), známý také jako obchod s bílým masem, je globální problém, který postihuje asi půl procenta populace (převážně ženy a děti). Dle UNICEF je každý rok ve světě prodáno 1,2 mil. dětí, tyto děti jsou oběťmi nucené práce - v nejrůznějších odvětvích, často zemědělství i sexuální služby (www.unicef.cz; cit. 2013-04-12). Země se v této tématice rozlišují na **tranzitní, zdrojové** a **cílové**. Zdrojové země jsou typicky rozvojové či jinak za západním světem zaostávající a naopak většina cílových zemí jsou země rozvinuté. Tranzitní země jsou ty, přes které jsou děti pouze přepravovány ze zdrojové země do země cílové. Samozřejmě každá země může být více typy najednou.

Obchod s dětmi dělíme na intrafamiliální a extrafamiliální. **Intrafamiliální model** znamená, že dítě je obchodováno vlastními rodiči či blízkými osobami (nejvíce ohrožené jsou děti závislé na rodičích, tzn. nejčastěji děti s mentálním či tělesným handicapem). **Extrafamiliální model** je, když je dítě uneseno nebo prodáno rodičem s dobrým úmyslem atp. (VANÍČKOVÁ 2007 s. 30).

Prodej, únos atd. jsou pro dítě velmi nebezpečné. Prvním nebezpečím je už samotný převoz, poté bývají děti dlouhá léta vykořisťovány, žijí v bídných podmínkách, nevzdělávají

se a jsou závislé na vůli majitele. Nemenší je újma psychická, která je u těchto dětí velice rozšířena – například posttraumatická stresová porucha (VANÍČKOVÁ 2007 s. 31).

Situace v České republice

Česká republika je tranzitní i cílovou zemí, výjimečně i zemí zdrojovou. Od roku 2008 dochází ke změně struktury obchodu s lidmi na našem území. Jedná se o nárůst obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování - na rozdíl od předchozích let, kdy jasně převažoval nárůst obchodu pro sexuální účely. Počet zjištěných případů v ČR se během let 2008 až 2011 pohyboval průměrně kolem 20,5 případů ročně (www.strada.cz, cit. 2012-12-05). V těchto údajích se užívá pojmu obchod s lidmi, není zde rozlišen obchod s dětmi od obchodu s dospělými, dle mého názoru se však dají pro představu použít i tyto nerozdělené údaje. Dunovský (WEISS a kol. 2005 s. 141) upozorňuje na relativně nejvyšší výskyt obchodu s dětmi v ČR – u sporů o dítě rozvádějících se nebo rozvedených rodičů, při dětské prostituci a při mezinárodním osvojování dětí.

I v České republice jsou obchodováni děti a mladiství (i dospělí). Obchod je pro různé účely – sexuální zneužívání, nucená práce, nelegální adopce atp. Nadace Naše dítě uvádí **9274 případů** únosů, útěků a ztracení dětí na našem území v roce 2008, které vyšetřovala Policie ČR. Z toho 2149 případů byly děti do patnácti let (www.nasedite.cz, cit. 2013-02-03). „Obchodníci“ a únosci se nezdáloka zaměřují na romskou komunitu. Pravděpodobně kvůli menšímu zájmu ze strany médií. Podle studie vypracované Evropean Roma Rights Centre a PIN „Studie uvádí, že obchodování s Romy je úzce spojeno s obchodováním s lidmi vůbec (s ne-Romy) a že zahrnuje strukturální formy diskriminace na základě etnicity a pohlaví: chudobu a sociální vyloučení, které mají za následek nízké vzdělání, vysokou míru nezaměstnanosti, lichvu, vyrůstání dětí v ústavní péči, domácí násilí a užívání návykových látek“ (KOSTLÁN, STEKLÁ 2011; www.errc.org, cit 2013-01-21). Uvádím příklad inspirovaný skutečným příběhem. Kvůli udržení mlčenlivosti jsou některá data obecná a nekonkrétní.

Příklad:

Dívka (v době události mladistvá) ze sociálně slabé romské rodiny žijící v Praze byla unesena v tomto městě neznámými únosci a odvezena do západní evropské země s dlouhodobou kulturní tradicí. Dostala se do skupiny obchodovaných dívek a byla nucena se prostituovat. Po čase se jí za pomoci klienta podařilo uprchnout a vrátit se zpět do České

republiky, kam se vrátila těhotná a bez prostředků. Vzhledem k obavě z pronásledování jejich únosců či překupníků se musela skrývat. Její psychická i sociální situace byla a je špatná. O své dítě se starala dobře a měla jej ráda. I přes to se svěřila, že má na dítě občas nevysvětlitelný vztek, o kterém mohla mluvit na terapeutických skupinách a jemuž prý nikdy nepodlehla.

Obchodování s lidmi je v zákoně č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku ČR upraveno § 168, § 401 se zabývá útokem proti lidskosti. Samozřejmě se u pachatele dají použít i další paragrafy (§ 186 sexuální nátlak atp.).

Sexuální turistika

Sexuální turistika „znamená aktivity cestovních kanceláří, které zprostředkovávají a nabízejí turistické pobytové zájezdy včetně sexuálních služeb“, o sexuální zneužití se jedná, jsou-li sexuální služby poskytovány dětmi (VANÍČKOVÁ 2007 s. 32). Země můžeme opět rozdělit na cílové a zdrojové, ovšem toto rozdělení je nyní opačné (než v případě obchodování s dětmi, viz výše) - ze zdrojových zemí jezdí pachatelé do cílových zemí za svou obětí.

2. HISTORIE PŘÍSTUPŮ K SEXUÁLNÍMU ZNEUŽÍVÁNÍ VE SPOLEČNOSTI

Hovořím-li o sexuálním zneužívání, musím vzít v úvahu kulturní a dějinné aspekty - místo a čas, kde se jev odehrává (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 13). Každá společnost má jiný přístup k dítěti, jeho výchově i k chování dospělých k němu. „Naše společnost vyrůstající z tzv. západní civilizace je nepochybně pedocentrická, tj. na děti zaměřená, děti chránící, děti vysoce hodnotící“ (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 15). „Děti, které vyrůstají v dnešní západní civilizaci, jsou společností nepochybně daleko více chráněné na rozdíl od dětí ve zbytku světa“ (SCHMIDOVÁ 2010 s. 40). Je důležité si uvědomit, že mnoho kultur mělo a má k dětem úplně jiný vztah, než jsme zvyklí, což je potřeba zohlednit i u komparace situace v ČR a v Zimbabwe v páté kapitole.

Většina mýtů o vzniku světa obsahuje incest – ať už se jedná o incest bohů nebo lidí. Není proto divu, že incest byl ve starých kulturách dovozen, někdy dokonce nakázán (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 29).

V této kapitole se zaměřuji na přístupy k dítěti v postupu dějin, jelikož chápání dítěte určuje veškeré chování k němu. Lidé od pravěku až po středověk v zásadě neměli k narozenému dítěti zvláštní postoj, stejně tak neměli zcela negativní postoj k smrti narozeného dítěte. Matějček (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 15) tento vztah přirovnává k našemu vztahu k právě počatému dítěti.

Nejdříve a nejokrajověji se zabývám starověkem a středověkem, poté novověkem, nejvíce 19. a 20. století, ve kterých dochází k nejdůležitějším zvrátům ve vývoji vztahu společnosti k dítěti i k sexuálnímu zneužití. Všechny části jsou zkrácené a odpovídají základní orientaci v historii sexuálního zneužívání, která je důležitá pro hlubší pochopení zvolené problematiky - k pochopení pozadí problému.

2.1 Starověk

Starověk je doba, kdy vznikají a rozvíjejí se první civilizace (nejvýrazněji se rozvíjí antická kultura), neboli období mezi 3. tis. př. n. l. a 5. st. n. l. (Ottova encyklopedie A-Ž 2004 s. 956).

Jedny z prvních zmínek o problému sexuálních vztahů mezi dětmi a dospělými nalézáme již dříve – zhruba v 5. tis. př. n. l. I v židovském Talmudu je stanovení principů chování včetně sexuálního, dívka je v něm chráněna před sexuálními praktikami do pouhých tří let, k sňatku je pouze doporučen věk dvanácti až třinácti let (TÄUBNER 1996 s. 14). Otázkou zůstává, kdy a v jakém kontextu byla tato pravidla sepsána, vzhledem k faktu, že Talmud byl tvořen dlouhou dobu.

Incest provází lidstvo od nepaměti - sňatky mezi příbuznými byly běžné hlavně ve vyšších společenských vrstvách. Ve starověkém Egyptě i Řecku nebyly pokrevní svazky nijak neobvyklé a většinou byly odrazem incestu mezi bohy či bájnými hrdiny daného národa. Nejznámější případy jsou u egyptských faraonů, zde se jednalo hlavně o zachování moci v rodině a o následování bohů. Roku 451 př. n. l. byly v Řecku povoleny svazky mezi „polorodnými“ sourozenci (tzn. sourozenci s odlišnou matkou). Platón dokonce ve své utopické knize *O státě* zakazuje jiné svazky než svazky bratrů a sester. V Egyptě se setkáváme s poslední velkou vlnou incestu mezi vládoucí vrstvou za vlády Ptolemaiovců. Obecně lze říci, že staré národy mívaly k sexu otevřený a přímočarý vztah a sexuální život byl součástí životního stylu (HAMANOVÁ, HRUBAN 1999 s. 614, 615; VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 29). I ve Starém zákoně je zmínka o incestu – příběh Lota a jeho dcer (BIBLE SVATÁ 2009 s. 20, 21).

Vlivem křesťanství se pohled na lidi (tedy i děti) postupně měnil. Přesto se setkáváme s názorem, že je žena v Písmu stavěna na úroveň majetku svého muže („*Nedělej si chuť na ženu svého bližního, na dům, ani na jeho čeledína, děvečku, voly, osly, zkrátka na všechno, co tvůj bližní má.*“). Z čehož vyplývala povaha vztahů, jež se stávaly finanční transakcí. Znásilnění bylo chápáno jako krádež a pachatel musel za dívku zaplatit jelikož „snížil její cenu“. U žen i dívek se setkáváme s označením prostitutky, pokud za jejich zostuzení nedostal jejich otec peníze, zvláště v případě, že za neobdržení platby nějakým způsobem mohly (TÄUBNER 1996 s. 15).

Antika

Antika je řecko-římská etapa starověku, která opěvovala krásu mladého těla. Otevřený vztah k sexu i výskyt homosexuálních vztahů byl velmi častý. Ideálem krásy ve starověkém Řecku byl jinoch, tedy chlapec či mladý muž (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 29). Abychom se

vyhnuli předčasným soudům, upozorňují, že musíme brát v úvahu jiný věk vymezující kategorii dítěte, jiný pohled na dětství a pojmání dospělosti (týká se celé kapitoly). Dítě nemělo žádná práva, bylo ve vlastnění otce (*patria potestas*, starověký Řím) a ten si s ním mohl dělat, co chtěl. Obrat přichází až rokem 374, odkdy je zabití dítěte pokládáno za vraždu (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 21).

V antice byla hojně rozšířená prostituce, v níž byly zapojeny i děti. Účast dětí na prostituci lze pozorovat od počátku výskytu prostituce. První omezení je známo od císařovny Theodory, která přispěla k zákazu zaměstnávání nezletilých dětí v nevěstincích (VANÍČKOVÁ 2007 s. 14 – 17, 20). Přijetí křesťanství, jako státního náboženství, mělo na postavení dětí ve společnosti značný vliv, jelikož staví dítě (zatím převážně ideově) do stejné úrovně jako zbytek lidí (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 21).

2.2 Středověk

Středověk začíná pádem západořímské říše roku 476, zakončení nebývá jednoznačné, nejužívanější je rok 1492 - objevení Ameriky (Ottova encyklopedie A-Ž 2004 s. 968).

Raně středověké právo Slovanů i Germánů bránilo incestu. Naproti tomu v raně středověkém Irsku se žilo často v polygamií i incestních vztazích. Církev však značně ovlivnila sexuální chování i zvyky. Po prvotní agitaci vyhnout se manželství a sexu se její činnost přesunula k úpravě manželství (ve smyslu monogamie a zákazu exogamie neboli incestu). Církevní chápání incestu bylo nejdříve široké, později se hlavně z praktických důvodů zúžilo. Nicméně i přesto se s vztahy a sňatky mezi příbuznými v Evropských dějinách setkáváme (např. v rodu Báthoryových, Habsburků, Medicejců). Jedním z důvodů může být rozdílné vnímání příbuznosti – a to nejen mezi kulturami, ale i mezi jednotlivými třídami. Obecně byl svazek mezi blízkými příbuznými koncem středověku na většině území západní Evropy, včetně našeho území odmítán (HAMANOVÁ, HRUBAN 1999 s. 616, 617; OTIS-COUR 2002 s. 19, 47, 48, 50 – 53).

Dítě bývá několik prvních let v blízkém kontaktu s matkou, od věku šesti či sedmi let se stává malým dospělým a účastní se veškerého společenského dění, což platí zhruba do šestnáctého století (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 21).

I ve 12. století je stále vžitá lhostejnost v přístupu k dívkám. V kodifikaci starých židovských zákonů uvádí Mojžíš Maimonides, že dívka může být zasnoubena souloží od svých odžitých tří let, pokud s tím její otec souhlasí (TÄUBNER 1996 s. 14).

Ve 13. století se rozmáhá snaha rodičů zasnoubit své dcery od třinácti let se starším mužem, což je dáno jejich strachem z možného budoucího nevybrání dcery a její zestárnutí v jejich domě. Přičemž dívka k zasnoubení byla i dívkou k pohlavnímu styku. V Anglii v této době existoval zákon, který zakazoval pohlavní styk s dívkou pod dvanáct let (TÄUBNER 1996 s. 17).

2.3 Novověk

Za počátek novověku použiji objevení Ameriky dle výše uvedené definice z Ottova slovníku. Konec lze pojímat též z různých pohledů, já se budu řídit širším pojetím novověku, které zahrnuje i moderní dějiny až po současnost (Ottova encyklopedie A-Ž 2004 s. 704).

V novověku postupuje chápání potřeb a specifických potřeb dítěte, stále se však setkáváme s předčasnými sňatky atp. Od 16. století dochází k proměně rodiny a pojetí dětství, dochází k zlepšení hmotné situace (rodiče mají na děti více času), do popředí se dostává škola, disciplína a vzdělávání - příkladem je zavedení povinné školní docházky Marií Terezií v polovině 18. století (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 21; WEISS a kol. 2005 s. 31). V období 17. a 18. století se rozšířila dětská prostituce, nejrozšířenější byla v Londýně (obliba deflorace panen) a v Benátkách. Nevěstince často zaměstnávaly děti od devíti let. (VANÍČKOVÁ 2007 s. 20).

V druhé polovině 18. století dochází vlivem osvícenství k nové formulaci postavení dítěte, které je bráno jako naděje společnosti. Také se objevují upozornění na potřeby dětí, problémy s nešťastným dětstvím i na děti bez rodičů. Dochází k uvědomění, že dětem je nutno pomoci z jejich utrpení (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 21, 23). V průběhu Velké francouzské revoluce (1789 – 1794) se objevuje formulace definující „skutkovou podstatu krvesmilství jako „omezení a zneužití osoby“ (WIRTZ 2005 s. 14; Ottova encyklopedie 2004 s. 1084).

2.3.1 19. století

Od 19. století dochází k zvýšení citlivosti vůči násilí, zvláště pak násilí sexuálnímu (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 29). Současně se zvyšuje citovost v rodinném životě a důraz na disciplínu. Dochází k zakázání dětské práce, která se rozmohla vlivem průmyslové revoluce a kapitalismu. Byla vyjádřena práva dítěte. V bavorském trestním zákoníku z roku 1813 nacházíme postih rodičů a ostatních příbuzných, „kteří se svými potomky vykonají soulož nebo je jinak zneužijí k rozkoši“. Také se zde vyskytuje pohružka trestu pro nevlastní rodiče, pěstouny, poručníky, učitele atd., „kteří by sobě svěřené zneužili ke smilství“ (WIRTZ 2005 s. 14, 15). V Rakousko-Uherské monarchii se objevil v Zákonu trestním o zločinech, přečinech a přestupcích Císařský patent 1852, který platil i v Českých zemích. Čtrnáctá hlava patentu O násilném smilstvu, zprznění a jiných těžkých případech smilstva (WEISS a kol. 2005 s. 31, 32).

V roce 1875 byla posunuta věková hranice pro pohlavní styk na třináct let a v roce 1885 na šestnáct let. Hranice platily nejdříve jen pro dívky, později začaly platit i pro heterosexuální styky chlapců. Homosexuální styky byly zakázané (TÄUBNER 1996 s. 17; WEISS a kol. 2005 s. 31).

V roce 1883 až 1884 vzniká v Anglii **Národní společnost prevence proti krutostem na dětech** (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 8).

Devatenácté století tedy znamenalo velký zvrat v sociálních i právních přístupech k dětem (i když jim zatím nebyla přiznána všechna lidská a občanská práva). Na konci století došlo k vytvoření nového vědního oboru – **pedologie**, nauky o dítěti. Ten znamenal velký vývoj v poznávání dítěte (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 22, 23). Dle Dunovského (1995 s. 23): „celé toto století je vlastně stoletím boje o úplné uznání právní subjektivity dítěte a dosažení pro ně v podstatě všech práv, která vyplývají pro každou lidskou bytost ze Všeobecné deklarace lidských práv. V ní je zakotvena i povinnost zajistit aspoň uspokojivou péči o jeho zdraví, vzdělání a ochranu před všemi možnými druhy nebezpečí, hlavně před týráním, zneužíváním, zanedbáváním, vykořisťováním apod.“ Na přelomu 19. a 20. století jsou nezletilé prostitutky běžným úkazem ve všech evropských velkoměstech. Největší rozmach zaznamenává kuplířství vlastních rodičů (VANÍČKOVÁ 2007 s. 20).

2.3.2 20. a 21. století

Dochází k tzv. demokratizaci rodiny, která se stává základní společenskou jednotkou. Začíná vznikat mnoho různých institucí pro rodinu a dítě. Dvacáté století je označováno, podle Florence Kelley, za století dítěte (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 15, 22).

V roce 1908 je incest trestným činem (TÄUBNER 1996 s. 17). Úmluva o potlačení obchodu s ženami a dětmi byla sepsána roku 1921 a doplněná roku 1947 (VANÍČKOVÁ a kol. 1999 s. 10).

V roce 1922 byl v 1. republice schválen první aboliční zákon ve střední Evropě. Ve vlivu tohoto zákona „byl vytvořen prostor k zavedení sexuální výchovy na českých školách jako jedné z neefektivnějších primárních strategií“ (VANÍČKOVÁ 2007 s. 21).

První mezinárodní dokument o právním postavení dětí byla tzv. **Ženevská Deklarace práv dítěte**, přijatá Společností národů v roce **1924**. V deklaraci jsou vymezeny závazky států: poskytnout dítěti ochranu, povinnost protestu vůči diskriminaci dětí, jejich těžkým osudům, vykořisťování i otroctví dětí. Spis také poskytl informace o stavu dětí ve světě, což podnítilo další změny v přístupech a snahy na ochranu dětí (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 23, 24).

V roce 1929 vydala Společnost národů podrobnou **zprávu o světové prostituci**. V níž je psáno, že ženy pod 18 let se na prostituci podílely méně než 10 % a bylo vyhodnoceno, že „v obchodu se ženami hrály děti bezvýznamnou roli“ (VANÍČKOVÁ 2007 s. 22). Z Organizace spojených národů (OSN) v roce 1946 vznikl **Dětský fond spojených národů - UNICEF**, který je „hlavní světovou organizací, která se zabývá ochranou a zlepšováním životních podmínek dětí a podporou jejich všestranného rozvoje“ (www.unicef.cz, cit. 2012-12-26). Dne 2. února 1949 valné shromáždění OSN přijalo Konvenci o boji proti zneužívání lidských bytostí a vykořisťování bližního prostitucí (VANÍČKOVÁ 2007 s. 22).

V 50. letech byla uveřejněna **Kinseyho studie o předmanželském a mimomanželském sexu**, ve které bylo dosaženo dostatečného množství údajů o rozšíření sexuálního zneužívání dětí. Bylo zde poprvé uveřejněno, že ženy bývají v dětském věku sexuálně zneužívány. Nicméně Kinsey nepřijal subjektivní negativní důsledky respondentů a předpokládal, že největší negativní vliv pochází z přehnané reakce okolí dítěte, pokud se o sexuálním zneužití dozví. Dále uveřejnil názor, že „sexuální aktivity mezi dospělými

a nezralými živočichy jsou běžné a biologicky normální“ (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 9). Tento názor spolu s názorem Yatese (k tomuto názoru se dostaneme na této straně později) a Freuda měl velký vliv na přístup k sexuálnímu zneužívání několik dalších desítek let. Freud nejdříve použil teorii „svedení“ neboli otcové občas svádí své dcery. Tato teorie nebyla pozitivně přijata odbornými kruhy, a proto ji Freud přepracoval do teorie Oidipovského a Elektřina komplexu neboli děti občas svádí své rodiče opačného pohlaví, vytěsnit rodiče stejného pohlaví a zaujmout jejich místo (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 49; VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 8, 9).

UNICEF formuloval a v OSN v roce **1959** prosadil **Chartu práv dítěte** jako novou mezinárodní právní normu o dětech. Jedná se v ní opět o ochranu dítěte, ale navíc i přímo o týrání a zneužívání dětí. Tato charta ovlivnila mnoho východoevropských zemí (včetně ČSSR – 1963 zákon o rodině, snahy dětských lékařů a psychologů o zlepšení situace atd.) (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 24).

V roce 1962 popsal v USA dětský lékař Kempe **syndrom bitého dítěte** (battered child). Což mělo velký vliv na širší chápání týrání dítěte a přijímání zákonů o povinnosti týrání hlásit (v USA). Pod vlivem tohoto chápání se vyvinul širší pojem – **syndrom Child Abuse**, neboli zneužití dítěte (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 8, WIRTZ 2005 s. 15).

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech vydaný roku 1966 stanovuje za trestné zaměstnávat děti v činnostech, které škodí jejich morálce a zdraví (VANÍČKOVÁ a kol. 1999 s. 10).

Yates v roce 1978 popisuje výrazný erotický potenciál u dětí a píše: „nenásilný incest dcera-otec může vyprodukovat kompetentní a výrazně erotickou reakci u mladých žen. Dětství je tou nejlepší dobou pro učení“ (VANÍČKOVÁ 1997 s. 9).

Schmidová (2010 s. 45) poukazuje na promluvení mnoha žen o sexuálním násilí (převážně rodinném) a to na základě článku Alice Millerové na počátku 80. let.

V USA byla v roce 1985 zavedena psychosociální diagnostická kategorie na Národní konferenci k diagnostice sexuálního zneužívání dětí (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 49). V tomtéž roce se konal mezinárodní kongres v Bernu „Battered Children and Child Abuse“, který se zabýval sexuálním zneužíváním. V roce 1987 a 1988 byly v Curychu konány mezinárodní konference o incestu (WIRTZ 2005 s. 13).

Dne 20. listopadu **1989** byla v New Yorku pod záštitou OSN sepsána mezinárodní **Úmluva o právech dítěte**, která je jedním z nejdůležitějších dokumentů týkající se dětí - vyzývá společnost k zabezpečení potřeb dětí. Úmluva připravila společnost na další vývoj v otázce ochrany dětí a prevence před týráním, zneužíváním a zanedbáváním. K úmluvě byla vypracována prováděcí směrnice, tzv. Světová deklarace o přežití, ochraně a rozvoji dítěte, která byla přijata v roce 1990 na Světovém summitu dítěte. Úmluva o právech dítěte byla do českých zákonů vřazena v roce 1991 (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 15, 22, 24, 25).

Významná nevládní organizace ECPAT (*End Child Prostitution Asian Tourismus*) vznikla v roce 1990 a její účel byl bojovat s dětskou prostitucí a sexuálním turismem pedofilů do asijských zemí (WEISS a kol. 2005 s. 139).

V roce 1992 bylo sexuální zneužívání definováno zdravotnickou komisí Rady Evropy - viz výše (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 31). O tři roky později byla Celosvětovou konferencí Mezinárodní federace pro plánované rodičovství přijata **Charta sexuálních a reprodukčních práv**, která formuluje práva každého člověka na principu svobodné volby o začátku svého sexuálního života a o plánování rodičovství (VANÍČKOVÁ 2007 s. 62). V roce 1996 se konal v Dublinu **mezinárodní kongres o zneužívaném a zanedbávaném dítěti**, kde se sexuální zneužívání dětí stává hlavním světovým problémem. V témže roce se uskutečnila i světová **konference proti dětskému komerčnímu sexuálnímu zneužívání** (Stockholm), která definovala jako největší problém dětskou pornografii a upozornila na problém sexuálního turismu a zájmu o děti kolem 10 let. Konference upozornila na velký vliv internetu v šíření pornografie (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 31, 32).

V roce 2002 přijala OSN **2. opční protokol k Úmluvě o právech dítěte o obchodování s dětmi, dětské prostituci a dětské pornografii**, který zpřesňuje definici komerčního sexuálního zneužívání dětí, zabývá se tresty pro pachatele a poukazuje na ochranu, intervenci, podporu a pomoc dětem tímto problémem ohrožených (VANÍČKOVÁ 2007 s. 96). O pět let později, tzn. v roce 2007, byla přijata Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí před sexuálním vykořisťováním a zneužíváním (www.coe.int, cit. 2013-02-11).

I dnes se však můžeme setkat s názorem, který označuje incest neškodným pro dítě, ba naopak je pro něj přínosem. Například v USA vzniklo několik extrémních hnutí, které veřejně obhajují incest (SCHMIDOVÁ 2010 s. 45). Což je, jeden z důvodů pro nutnost znalosti historie a vývoje přístupu k dítěti a násilí na něm.

3. OBĚŤ A RIZIKOVÉ FAKTORY, ČETNOST VÝSKYTU

V této kapitole chci upozornit na jednotlivé zvláštnosti v sexuálním zneužívání dívek a chlapců, jelikož zneužívání obou zmíněných skupin má svá výrazná specifika. Nejdříve se zaměřuji na oběť bez ohledu na pohlaví, na faktory, které zvyšují pravděpodobnost výskytu pohlavního zneužití u dítěte a na četnost výskytu v ČR. K tomu chci připomenout, že sexuální zneužití nebývá často odhaleno, proto se dá předpokládat, že reálná čísla jsou vyšší. Poté se věnuji zvláště dívkám a chlapcům. Také se zabývám incestem, jímž jsou ohroženy převážně dívky, nicméně to neznamená, že chlapců se tento problém nemůže týkat. Podle mého názoru je upozornění na toto riziko důležité, jelikož rodina je pokládána za základní ochranu a výchovnou jednotku a je podstatné uvědomit si, že ne vždy tuto úlohu plní. Naopak rodina může dítě traumatizovat.

V poslední podkapitole se zabývám následky sexuálního zneužití. A to na syndrom dětského přizpůsobení, posttraumatickou stresovou poruchu i sekundární viktimizaci oběti. Tato část dokresluje celkovou problematiku pohlavního zneužívání dětí a mladistvých v naší společnosti.

Na začátek je třeba položit si otázku - kdo je oběť? **Oběť** je fyzická osoba (pro naše účely dítě či mladistvý), která utrpěla škodu, či která se přičiněním jiného člověka nebo lidí nedobrovolně dostala do situace pro ni nepříznivé, jež ji nějakým způsobem ohrožuje a v krajním případě může vést i k její smrti. Za oběť pokládám též osobu, která si neuvědomuje, že se stala obětí a situaci, která ji ohrozila či ohrožuje, nepokládá za nebezpečnou (Rámcové rozhodnutí Rady EU, O postavení oběti v trestním řízení).

3.1 Faktory zvyšující pravděpodobnost výskytu sexuálního zneužití

Zabýváme-li se sexuálním zneužíváním dětí, musíme mít na paměti jisté charakteristiky dítěte, které riziko zneužití zvyšují (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 17). Charakteristika dítěte není jediný faktor, který výskyt sexuálního zneužití ovlivňuje, jedná se o interakci osob a podmínek, ve kterých jev probíhá. Takovéto podmínky jsou dány kulturními a společenskými normami, mezi hlavní patří: vztahy mezi dospělými a dětmi, rodiči a dětmi atp. (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 7). Znalost základních faktorů zvyšujících riziko pro děti je důležitá.

„Sexuálně zneužitá dítě je vždy konkrétní dítě, žijící v určité rodině. To, jaké je, je ovlivněno působením rodiny na něj v průběhu socializace. ... V rodině a v rodinné výchově mají svůj zdroj rysy osobnosti dítěte, které mohou zvýšit potencionální riziko sexuálního zneužití“ (VANÍČKOVÁ a kol. 1999 s. 25). Rodina je tedy jedním z hlavních faktorů, **děti deprivované, opomíjené, zanedbávané, s nízkým sebehodnocením** mají vyšší riziko sexuálního zneužití. Většinou tyto děti pochází z dysfunkčních a afunkčních rodin, mohou to však být i děti ze zdánlivě funkčních rodin (chladné emoční klima v rodině atp.) nebo z optimálních rodin. Naproti tomu děti z hyperprotektivních rodin jsou tímto jevem také ohroženy. Děti z nefunkčních rodin bývají často ohroženy organizovaným sexuálním zneužíváním. Další rizika přináší **rozpad rodiny**. Například riziko ze strany nového partnera matky nebo dlouhodobá nepřítomnost matky v rodině. Souvisejícím faktorem je **nedostatečný dozor** nad dítětem nebo děti svěřené do péče neznámé osobě. Celkově můžeme říci, že jde o **charakteristiky rodinného života** (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 17, 18; DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 56; TÄUBNER 1996 s. 22).

Dle MPSV ČR bylo v České republice v roce 2011 oznámeno 848 případů sexuálního zneužívání, dětské pornografie a dětské prostituce. Z toho 333 případů se stalo v úplné rodině, 257 případů v neúplné rodině bez otce a 149 případů v doplněné rodině o otce. Pouze 43 případů se stalo v neúplné rodině, kde chyběla matka, a jen 10 případů se stalo v rodině doplněné o matku (www.nasedite.cz, cit. 2012-12-28). Ve statistice není bohužel rozlišeno pohlaví obětí, pachatelů ani jednotlivé druhy a místa sexuálního zneužití. Nicméně je na ní vidět zastoupení jednotlivých rodin.

Dalším faktorem je **nedostatečnost sexuální výchovy a informovanosti dítěte**. Dítě, kterému nejsou vysvětleny informace o jeho právech, jeho těle a sexuálním chování, nedokáže rozeznat normální chování dospělého od toho patologického. Pokud jej i přesto pozná, často neví, jak se v takovéto situaci zachovat (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 17, 18; DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 56). Proto je důležitá prevence, sexuální výchova a otevřenost k dětem a jejich zvědavosti.

Zvýšené riziko platí i pro **děti s postižením**, hlavně pro děti s mentální retardací. Tyto děti jsou pro pachatele snadným cílem, jelikož bývají závislé, se sníženým sebehodnocením, jako svědci bývají nespolehlivé, často vůbec nechápou co se s nimi děje a mívají problémy v komunikaci (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 17, 18; DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 56).

Halfarová (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 58) tvrdí, že se největší ohrožení týká **dětí do 8 let**. Ty se neumí bránit a většinou ani neví, že by měly. Naproti tomu dle Weisse (výzkum 1993 - 2008) dochází nejčastěji k sexuálnímu zneužití kolem **11 let**. Vyjdu-li z těchto údajů, mohu tvrdit, že děti jsou nejohroženější zhruba do 12 let věku. Ohroženější jsou též děti rodičů, kteří sami byli v dětství týráni a zneužíváni a kteří mají nízkou frustrační toleranci a tendenci k agresi (MATOUŠEK 2005 s. 29), tzv. mezigenerační přenos násilí neboli cykličnost násilí. Znamená, že násilí použité na nějakého člena rodiny se přes něj přenáší dále. Například je-li manžel hrubý na svou ženu, ona bývá hrubější na své děti, které pak bývají hrubější mezi sebou a případně jako dospělí pak na své partnery či potomky. Lidé v dětství vystavení týráni či zneužívání mají třikrát až pětkrát vyšší pravděpodobnost přenosu tohoto chování na své děti. Z výzkumu vyplývá, že u agresorů se objevuje až čtyřikrát častěji sexuální zneužití v dětství než je tomu u zbytku populace a to v průměrném věku 9 let, což je dříve než u ostatních (BENTOVIM 1998 s. 25; SCHMIDOVÁ 2010 s. 48; WEISS výzkum 1993 - 2008).

Dle Nadace Naše dítě bylo v České republice od roku 2000 do roku 2011 zjištěno **31 653 případů** týráni, sexuálního zneužívání a zanedbávání, v **8 209 případech se jednalo o sexuální zneužívání, dětskou pornografii a prostituci**. Toto číslo a počet je alarmující, připočtu-li k němu ještě fakt, že se jedná pouze o zjištěné případy. Během let 2000 - 2011 dochází k zvyšování počtu oznámených případů, což je pravděpodobně dáno i zvyšující se pozorností veřejnosti k těmto problémům a jistě i stanovením tzv. oznamovací povinnosti (www.nasedite.cz, cit. 2012-12-28).

3.2 Vliv pohlaví na sexuální zneužití

Vaničková uvádí nemalé procento dospělých, kteří byli v dětství zneužití. Ve většině studií převažují ženy (10:1), další studie ukazují, že počet zneužití chlapců bude možná i srovnatelný s počtem zneužitých dívek. Pohled na poměr mezi dívkami a chlapci se u odborníků liší. Odlišnost může být dána tím, že chlapci častěji zneužití nepřiznají a neoznámí. Důvodem může být celkový pohled společnosti na maskulinitu (chlapec má být silný a beze strachu), vliv mají obavy z homosexuality nebo naopak společností těžko pochopitelné zneužití ženou – je obecně považováno za málo závažné, „chlapec má být rád a ne se považovat za oběť“. Podle retrospektivních studií muži po sexuálním zneužití ženou

nepocitují negativní důsledky – pokud nebyli zneužiti matkou (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 20, 32).

Podle výzkumu z druhé poloviny devadesátých let minulého století provedeného Vaníčkovou a kolektivem byla v dětství sexuálně zneužita jedna třetina žen a více než jedna pětina mužů. Dále se dozvídáme, že pohlavní zneužití dívek a chlapců má svá specifika a je dosti rozdílné (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 37, 38). Naproti tomu z údajů vyplývajících z výzkumu Weisse a Zvěřiny (výzkum 1993 - 2008) mohu spočítat, že průměrně bylo zneužito 9,5 % dotazovaných žen a dívek (jednou 6,5 %, opakovaně 3 %) a 4,75 % dotazovaných mužů a chlapců (jednou 3,25 %, opakovaně 1,5 %). Rozdíl může být dán například vývojem, jelikož výzkum Weisse a Zvěřiny probíhal i v prvním desetiletí 21. století, čemuž nasvědčuje i lehké snížení průměru zneužívání během let.

Chlapci jsou častěji sexuálně zneužíváni v mladším věku než dívky (i když dle Weisse (výzkum 1993 - 2008) není průměrný věkový rozdíl značný) a zneužívání je u nich více spojeno s fyzickým násilím, vyskytují se u nich spíše dotykové než bezdotykové formy. Pachateli jsou častěji cizí osoby, z toho nepřímou vyplývá, že zneužití nebývá opakované a pravidelné. Neobvyklé není ani zneužití chlapce adolescentem. Pokud je pachatelem osoba známá, bývá chlapci již kolem patnácti a více let. Pachatelem bývá muž, tedy osoba stejného pohlaví. Zastoupení pachatelek ženského pohlaví bývá různé, Weiss na rozdíl od Vaníčkové viní ženy z 33 % pohlavního zneužití chlapců. Místem zneužití bývá obvykle jakékoli místo náhodného kontaktu, další možností je škola, kroužky či dětské tábory. Chlapci se se svým problémem většinou nesvěřují, proto u nich bývá odhalení komplikované. Více než polovina mužů nezaregistrovala žádný vliv zneužití na svůj další život a dokonce 13 % vnímá vliv pozitivně (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 21, 38 - 40, 42 – 44; VANÍČKOVÁ a kol. 1999 s. 34; WEISS výzkum 1993 - 2008).

Dívky jsou zneužívány více ve vyšším věku než chlapci. Vyskytují se zde obě formy sexuálního zneužívání a s tzv. osaháváním se setkávají pouze dívky. Pachateli jsou většinou mužští příslušníci rodiny či známé osoby, s tím souvisí, že zneužívání bývá opakované, někdy dokonce pravidelné. Rodina je zdrojem téměř každého druhého sexuálního zneužití dívek. Dívky častěji tento zážitek s někým sdílí nebo jej rovnou oznámí. Více než polovina žen vnímá negativní vliv sexuálního zneužití ve svém dalším životě. Weisse však uvádí, že 43 % žen nezaznamenalo žádný vliv a dokonce 6% vnímá vliv jako pozitivní (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 21, 38 - 40, 42 – 44; WEISS výzkum 1993 - 2008).

Samozřejmě, že výše zmíněné informace jsou statistické a tedy v praxi nemusí plně odpovídat.

3.2.1 Incest

Slovo incest pochází z latinského slova *incestum*, které znamená smilstvo, je příbuzné slovesu *incestare*, což znamená poskvřnit, znečistit či zhanobit. Jedná se o pohlavní styk mezi pokrevními příbuznými ve vzestupné i sestupné linii a mezi sourozenci. Můžeme jej též definovat jako sexuální aktivitu mezi osobami, jimž není ze zákona dovoleno uzavřít mezi sebou sňatek. V některých kulturách se incestu využívalo z rodových či rituálních důvodů i v nich se však občas setkáváme se zákazem incestu. Incest se tak stal tabu v mnoha společnostech (na základě sociální psychologie a částečně biologie, později se k těmto faktorům přidává i znalost genetických rizik). V současné době je v naší kultuře incest odsuzován a trestně postihován. V incestním vztahu jde o manipulaci, zneužití moci a závislosti oběti. (WIRTZ 2005 s. 14, 15; Ottova encyklopedie A-Ž 2004 s. 396; DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 53; VANÍČKOVÁ a kol. 1999 s. 41, 42). „Incest je zneužitím mocenského vztahu, ne vztahu pokrevního, a v tomto smyslu je formou subtilního násilí a zneužívání dětí“ (WIRTZ 2005 s. 15).

Wirtz (2005 s. 16, 17) ve své knize připodobňuje incest k znásilnění, opírá se o chápání znásilnění jako útoku na tělo a duši, jde o demonstraci moci. Což stejně chápe i Benedict (2003 s. 33 - 35). Obě autorky se snaží vyvrátit představu, že při znásilnění jde hlavně o sexuální akt. Primární je pocit moci nad obětí, její ponížení a utlačování. Dalším aspektem je představa, že si žena (do této doby se daly názory použít na obě pohlaví) v hloubi duše přeje být znásilněna. Myslím, že tyto myšlenky jsou použitelné i u incestu. Můžeme jej tedy chápat jako formu znásilnění a i tak bychom s ním měli zacházet. Rovina, kterou znásilnění cizí osobou postrádá je trauma ze zjištění, že utrpení dítěti způsobil úmyslně člověk, kterého má dítě rádo.

Incest můžeme rozdělit dvěma způsoby - na **přímý** (mezi pokrevně příbuznými) a **nepřímý** (zneužití nevlastního dítěte) a na tři typy incestu, dle osob mezi kterými k němu dochází. Jedná se o **incest mezi dítětem a pokrevním rodičem, dítětem a příbuzným, včetně nevlastního rodiče a mezi sourozenci** (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 53, 54; VANÍČKOVÁ a kol. 1999 s. 41).

Incestní sexuální zneužití se týká převážně dívek, nejčastější forma incestu je incest typu otec-dcera (vyskytující se téměř v 90 %) či nevlastní otec-dcera. Incest mezi matkou a synem (či dcerou) je mimořádný. Někdy začíná v dětství a končí v pubertě, v jiných případech pubertou teprve začíná. U dětí incest často nezahrnuje penetraci (WEISS a kol. 2005 s. 17; BENEDICT 2003 s. 301 - 303). Dle výzkumu Vaničkové a kolektivu se téměř každé druhé sexuální zneužití odehrává v rodině a trend má navíc stoupající charakter (VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 38, 42), což může mít spojitost s celkově stoupajícím charakterem sexuálního zneužívání dětí a mladistvých v ČR. Tento fakt však může být zapříčiněn pouze zvýšením citlivosti a všímavosti veřejnosti, ne jen zvýšením počtu zneužívání (www.nasedite.cz, cit. 2013-02-03).

Pokud se zaměřím na dopady incestu, zjistím, že není důležité, jaký typ incestu se v rodině vyskytl, protože každý z nich postihne normální fungování rodiny. Pokud dítě zneužije vlastní rodič, dochází k hlubší újmě u oběti. Trauma je umocněno jednak uvědoměním závislosti a náklonosti k pachateli, ale i tím, že se akt neobejde bez fyzického či citového nátlaku (VANÍČKOVÁ a kol. 1999 s. 41, BENEDICT 2003 s. 302).

Základní aspekty funkcí rodiny jsou: sebehodnocení, komunikace, pravidla, společenské vazby. V rodině s výskytem incestu dochází k porušení funkcí rodiny. Zneužitě dítě mívá (primárně či sekundárně) snížené sebehodnocení. V rodině není respektováno soukromí, nejsou jasně vytyčené hranice. Rodina se stává rigidní patriarchální hierarchií, dochází v ní k zmatení rolí (např. dívka v roli matky), k uzavření před okolní společností a k nedůvěře k ní. Obecně můžeme říci, že rodina má projevy problémové rodiny (VANÍČKOVÁ a kol. 1999 s. 44).

Pachatelem incestu je většinou otec či partner matky, který bývá dominantní, ale obecně neexistují typické rysy pro incestní otce. Neincestní rodič většinou incest toleruje a často jej i zakrývá. Což nemusí vždy znamenat, že je spolupachatelem, může být i obětí. Podle Greena „matky v případech incestního, vnitrorodinného zneužívání většinou selhávají v ochraně dítěte a odmítají připustit, co se děje. V zájmu zachování chabé rovnováhy rodiny raději dítě obětují. Pokud dojde k odhalení, jejich hněv se obrací proti zneužívanému dítěti“ (VANÍČKOVÁ a kol. 1999 s. 44, 45).

Zneužívaná dívka se může dostat do role matky, kterou se může svým mlčením snažit chránit. Ochraňovat se může pokusit též ostatní sourozence, jelikož často dojde k odhalení

incestu až v případě, že pachatel přenáší svůj zájem na mladší sourozence oběti, ta se mu v tom snaží odhalením zabránit (VANÍČKOVÁ a kol. 1999 s. 46).

3.3 Následky sexuálního zneužití

Jak už bylo dříve řečeno, sexuální zneužití má mnoho negativních důsledků, které můžeme dělit na krátkodobé a dlouhodobé. Mezi „**krátkodobé příznaky** patří strach, úzkost, pocity viny a hanby, deprese, nízká sebeúcta. Dítě přestává důvěřovat dospělým, může dojít k nápadným změnám v chování, ke zhoršení školních výsledků, problémy se mohou projevit natolik, že oběť si může odreagovávat pocity bezmoci tím, že osahává či zneužívá druhé děti“ (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 57). Dítě ztrácí kamarády i zájem o své dosavadní koníčky a zájmy, dochází k snížení tolerance k frustraci. Nejnápadnější je však nepřiměřené sexuální chování, sebepoškozující a sebevražedné jednání. Dalším typem příznaků, kterých si můžeme všimnout, jsou **somatické potíže**, mezi ně patří bolesti hlavy, břicha, pomočování, záněty močových cest, poruchy spánku, příjmu potravy, regresivní chování, také může docházet k užívání drog či regresivnímu chování v úrovni sebeobsluhy, ke změně vztahu k vlastnímu tělu atp. (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 57; VANÍČKOVÁ a kol. 1999 s. 22; VODÁČKOVÁ 2007 s. 461, 462). „Mezi **dlouhodobé účinky** sexuálního zneužití patří k výše vyjmenovaným příznakům dissociativní porucha chování“ (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 57).

Tyto příznaky se však nemusí vyskytnout pokaždé. Vždy závisí na jednotlivém dítěti, jak svůj zážitek zpracuje a za jak velký problém jej považuje. Na dítěti nemusí být patrné žádné příznaky a léta se nemusí ani zjistit, že mu bylo ubližováno. V reakci dítěte na sexuální zneužití a v jeho zpracování hraje hlavní roli rodina, její hodnotový systém a její reakce na oznámení daného problému (VANÍČKOVÁ a kol. 1999 s. 25 – 27; SCHMIDOVÁ 2010 s. 46).

Porovnáme-li důsledky zneužití, pak zjistíme, že u dívek převažují dlouhodobé následky. U chlapců jsou výraznější krátkodobé následky. Mezi výrazné projevy v budoucím životě se řadí i problémy v partnerských vztazích a časté je podvědomé vyhledávání vztahů, v nichž se traumata a negativní vzorce chování opakují a oběť je tedy dále traumatizována. Na druhou stranu oběť může mít v budoucnu tendenci ubližovat okolí, což se týká převážně obětí mužského pohlaví (BENTOVIM 1998 s. 51; VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 21;

VODÁČKOVÁ 2007 s. 462). Vráťím-li se k incestnímu zneužití, je důležité podotknout, že jeho zpracování je obtížnější než zneužití neincestního. Vaníčkové a kol. (1999 s. 47) uvádí, že jde „o narušení celého systému rodinných vztahů“.

Psychické pojetí **traumatu** se pojí s pojetím fyzickým, kdy jde o poranění. V mém pojetí se tedy jedná o jakési poranění vnitřní – o poranění duše a psychiky člověka, který je vržen do pocitu bezmocnosti (selhání obrany, rozpad integrity osobnosti, duševní bolest atd.) a opakovanému přehrávání traumatizující události (BENTOVIM 1998 s. 38).

3.3.1 Syndrom dětského přízpůsobení sexuálnímu zneužití

Tento syndrom popsal v roce 1983 C. R. Summit, díky zkoumání důvodů, proč děti po čase odvolávají svá tvrzení o sexuálním zneužití. Existuje pět fází tohoto syndromu: první fází je **utajování**, což je následek výhrůžek agresora, jeho citového vydírání a psychického „zpracování“ dítěte. Agresor uzavírá s obětí často dohodu o nevyzrazení tajemství nebo dítěti vyhrožuje, co se stane jemu i jeho nejbližším v případě prozrazení. Docílí tím mlčení dítěte, které se se svým trápením nikomu nesvěří. Do této fáze patří první snahy dítěte se svěřit, které se ovšem nesetkají s pochopením. Druhou fází je **bezmocnost**, jež je dána závislostí na pachateli a často ambivalentním vztahem dítěte k němu (dítě jej má rádo a nechápe, proč mu ubližuje). Svěřením do péče agresora se bezmocnost zvyšuje. V naší společnosti se navíc vyžaduje, aby děti byly poslušné a loajální k osobě, která je vychovává, což zhoršuje postavení oběti. Třetí fází je **svedení a přízpůsobení**. Oběť se musí pohlavnímu zneužití podřídit a přízpůsobit se mu - sama se obviňuje z vyprovokování této situace a snaží se „už být hodná“. Důsledkem tlaku na dítě bývá narušení osobnosti, selektivní narušení reality atp. Čtvrtou fází je **opožděné, konfliktní a nespravedlivé odhalení**, kdy dítě útoky se zpožděním ohlásí, většinou díky nějakému spouštěči (přechod zájmu pachatele na mladšího sourozence, rodinný konflikt atd.). Opožděné oznámení však nevypadá věrohodně a dítě se setkává s nedůvěrou, která mu znovu citově škodí. Poslední fází je **odvolání** výpovědi, kdy dítě své odhalení bere zpět a popírá pravdivost původní výpovědi. Příčinou je pocit viny oběti – „ničím“ rodinu, ubližuje „tatínkovi“ atp. Tímto zakončením dává dítě za pravdu „pochybovačům“ a zjišťuje, že bylo lepší problém tajit a dochází k sekundární viktimizaci dítěte, jež mu může ublížit více, než samotné sexuální zneužívání (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 50, 51; VANÍČKOVÁ a kol. 1997 s. 39, 40; VANÍČKOVÁ a kol. 1999 s. 51 - 53).

3.3.2 Posttraumatická stresová porucha

Nebo také **posttraumatický stresový syndrom**, je reakcí na stres, který oběť pocítovala (například opakovaná agrese rodiče). Charakterizujeme ji jako znecitlivění, přetrhání vazeb s blízkými osobami, depersonalizací a dissociativní amnézií. Příznaky se projevují po skončení traumatu (doba latence – maximálně 6 měsíců). Průběh je kolísavý, u některých obětí může být chronický s trvalými změnami osobnosti (VANÍČKOVÁ 1999 s. 56; VANÍČKOVÁ 2007 s. 86, 87; MATOUŠEK a kol. 2005 s. 30).

Dochází ke změně chování, nálady a rytmu spánku, zážitek se oběti vrací (denní “flashbacky“ a noční můry). Častá je disociace osobnosti či vytvoření mnohočetné osobnosti. Oběť trpí sníženým sebevědomím, imunologickými změnami (opakované infekce), úzkostmi, depresemi, poruchami řeči, psychosomatickými obtížemi atp. Zhoršují se vztahy s okolím, oběť se obvykle stává agresivní – k sobě, někdy i ke svému okolí (VANÍČKOVÁ 1999 s. 57; MATOUŠEK a kol. 2005 s. 30, 31).

Projevy můžeme dle Vaníčkové (2007 s. 87) shrnout a charakterizovat třemi okruhy: **znovuprožíváním**, **vyhýbáním se** (myšlenkám, pocitům i komunikaci, které trauma připomínají, odcizení se) a **vegetativní labilitou** (potíže se spánkem, agresivita, podrážděnost, lekavost atp.).

Posttraumatická stresová porucha se často objevuje u obětí krutého násilí a leteckých či přírodních katastrof. Obchodování s dětmi je jejím nejčastějším důvodem zastoupeným 33 % (VANÍČKOVÁ 2007 s. 87).

3.2.3 Sekundární viktimizace

Neboli **systemové týrání** (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 66) je „druhotné zraňování a vystavování dítěte nadbytečné psychické zátěži v průběhu vyšetřování pro syndrom CAN = dítě jako oběť trestného činu se stává ještě obětí vyšetřování“ (www.ditekrize.cz, cit. 2013-01-31). To znamená, že je oběť po prvním traumatu poškozena ještě podruhé a to těmi, kteří ji mají chránit, zamezit dalším škodám a pomoci oběti se vrátit do běžného života. Problém je tedy tvořen samotným „systémem, který byl založen pro pomoc a ochranu dětí a jejich rodin a kterému jsou vystaveny“ (ŠIMÁKOVÁ 2007 s. 19). Čímž jsou převážně myšleny instituce v souvislosti s činností státních orgánů po zjištění

trestného činu, dále též rodiče i pedagogové (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 66; WEISS a kol. 2005 s. 54, 55).

Co patří mezi formy chování směřující k sekundární viktimizaci? Jedná se o nedůvěru ve výpověď dítěte a její zpochybňování, tlak na oběť (aby vypovídala i pokud z nějakých důvodů nechce), přetěžování dítěte, necitlivý a lhostejný přístup k němu. Dále se mohou vyskytnout narážky na částečné zavinění obětí, na ostudu, která z oznámení plyne a na důsledky pro pachatele (je-li členem rodiny nebo blízkým známým). Mezi další formy patří opakované a dlouhé výslechy a lékařská vyšetření, konfrontace s obviněným i zbytečné oddělení dítěte od rodiny atp. (WEISS a kol. 2005 s. 54, 55; www.ditekrize.cz, cit. 2013-01-31).

4. ZJIŠŤOVÁNÍ A DIAGNOSTIKA

V kapitole se nejdříve zabývám zjišťováním syndromu CAN, poté se zaměřuji zvláště na diagnostiku a krátce i na potvrzení či vyloučení diagnózy, jelikož jejich znalost je pro sociálního pracovníka nepostradatelná. V podkapitole se věnuji využívání anatomických panenek „Jája a Pája“, jelikož tato technika je využívána a pro děti je nejméně traumatizující.

4.1 Zjišťování

Zjišťování je komplikovaná fáze, což nepřímo vyplývá i z předpokládaného počtu neodhalených případů. Výskyt syndromu CAN je odhadován na 1 – 2 % dětí ročně. Pro identifikaci syndromu CAN musí být splněna „příčinná souvislost mezi aktivitou pachatele vůči dítěti a přímými i nepřímými následky této aktivity pro stav a vývoj dítěte nebo jednotlivé oblasti jeho života“ (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 12).

Detekce (neboli zjišťování) syndromu CAN má několik fází: **ohlášení, diagnostika, potvrzení či vyloučení diagnózy a vyhledávání** (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 137 – 139). V pomáhajících profesích může nejčastěji odhalit sexuální zneužití dítěte pediatr, psycholog či sociální pracovník (VELEŠÍKOVÁ 2012 s. 22 – 28).

4.2 Diagnostika

Jedná se tedy o druhou fázi detekce, tou je celková činnost interdisciplinárního týmu, který zkoumá veškeré podrobnosti případu, v němž je podezření na syndrom CAN. Základ tvoří **sociální anamnéza** (rodinná, osobní), **pediatrický nález zdravotního stavu** (včetně gynekologického a laboratorního vyšetření) a **psychologické vyšetření**. Součástí vyšetření je i šetření sociálního pracovníka, někdy i policie. Diagnostiku můžeme dělit na psychologickou (na kterou se budu dále zaměřovat), zdravotnickou, potenciálního pachatele, závadové rodiny či skupiny. Vyšetření psychologem se týká i osoby označené za pachatele. Koncem diagnostického postupu je vyloučení nebo potvrzení syndromu CAN. Pokud je syndrom CAN vyloučen neměl by být tento výsledek brán jako konečný, ale mělo by dojít k dalšímu sledování rodiny a případně pozdějšímu opakovanému přezkoumání (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 59, 137, 138; SCHMIDOVÁ 2010 s. 51; WEISS 2005 s. 72).

Psychologické vyšetření se zaměřuje na aktuální psychický stav dítěte, osobnost dítěte a jeho intelekt i obsah výpovědi. Psycholog zjišťuje, co se dítěti přihodilo a jejich rozhovor bývá zaznamenáván na video, jež je poté analyzováno. Videozáznam hraje velkou roli, neboť pak nebývají potřeba opakované výpovědi, čímž je zabráněno další traumatizaci oběti. Mezi metody používané při tomto vyšetření patří mimo jiné demonstrace s anatomickými panenkami a kresba rodiny (případně kresba začarované rodiny).

4.4.1 Anatomické panenky „Jája a Pája“

Jsou dvě větší hadrové panenky, které mají na tělech anatomické otvory, na kterých mohou děti názorně ukázat, co se jim stalo. Jája představuje osobu ženského pohlaví, Pája mužského. Na začátku vyšetření jsou obě panenky oblečené. Technika je zvláště vhodná pro malé děti (kvůli omezené slovní zásobě), ale i pro větší děti (panenky jim pomáhají překonat úzkost a ostych). Doporučení pro použití panenek je pro děti od 3,5 do 10 let. Využití metody snižuje trauma oběti a usnadňuje jí komunikaci s pracovníky. Princip přístupu je založen na předpokladu, že hra je dětem vlastní a je pro ně nejbližší formou komunikace. K sestavení celé rodiny může být využito i několik párů panenek najednou. Panenky byly poprvé použity v roce 1976 v USA, v České republice byla propagátorkou PhDr. Alena Plšková. Do praxe Policie ČR byly panenky zařazeny v roce 1995, od roku 1996 je jejich využití omezeno jen pro specialisty (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 59; SKLENÁŘOVÁ 2010 s. 29, 30; ŠIMÁKOVÁ 2007 s. 34; TRAKSLOVÁ 2007 s. 32; WEISS 2005 s. 53).

5. SITUACE V ČESKÉ REPUBLICE A V ZIMBABWE

V této kapitole se nejdříve zabývám situací v České republice. Uvádím data ze statistiky Policie ČR, počty obětí z Nadace Naše dítě i další údaje. Krátce seznamuji s institucemi, které poskytují pomoc dětem v krizových situacích.

Kapitola o situaci v Zimbabwe začíná shrnutím momentálních poměrů v zemi a obecnými informacemi použitelnými pro větší část rozvojových zemí, hlavně pro Afriku. Dále se opírám o data z několika článků (především z časopisu Rozvojovka), webových stránek a hlavně o zkušenosti a informace, které mi byly sděleny tamními obyvateli. Následuje podkapitola o několika institucích pracujících s dětmi v Zimbabwe. V poslední části se věnuji srovnání situací v obou zemích.

5.1 Česká republika

Dle statistiky Policie České republiky bylo za rok 2012 (od 1. 1. do 31. 12.) zjištěno **91 případů pohlavního zneužívání v závislosti a 604 případů ostatního pohlavního zneužívání**, objasněno z toho bylo celkem 628 případů. Mezi pachatelé se relativně často objevovali mladiství (i děti), recidivisté a překvapivě i ženy. Mladiství i děti se vyskytovali výhradně v ostatním pohlavním zneužívání, nikdy ve zneužívání v závislosti. Ženy byly stíhány či vyšetřovány převážně v pohlavním zneužívání bez závislosti (až na 2 případy), což potvrzuje data, že sexuální zneužívání, zvláště v rodině či v podobně nastavených vztazích, bývá doménou mužů (www.policie.cz, cit. 2013-02-03).

Znásilnění bylo odhaleno v 669 případech a objasněno bylo 539 případů. Soulož mezi příbuznými byla odhalena sedmkrát, komerční forma sexuálního zneužívání byla zjištěna osmkrát, nikdy nebyla zjištěna tato forma v závislosti a obchodování s lidmi bylo zjištěno 24 případů. Celkem se tedy můžeme bavit o **1403 případech** za minulý rok, které souvisí s pohlavním zneužíváním (www.policie.cz, cit. 2013-02-03). Musíme však zohlednit, že data nejsou dělena věkem oběti, tudíž se nejedná čistě o mnou sledovanou skupinu. Též připomínám, že je to počet zjištěných případů – nezjištěné a mnohdy i nezjistitelné počty jsou několikanásobně vyšší.

Podle Nadace Naše dítě (jež vychází ze zdroje MPSV ČR) bylo v roce 2011 ohlášeno **848 obětí sexuálního zneužívání, dětské pornografie a dětské prostituce**. Z toho bylo 15 dětí od 1 do 3 let, 94 dětí do 6 let, 624 dětí do 15 let a 115 dětí respektive mladistvých

do 18 let (www.nasedite.cz, cit. 2013-02-03). Což potvrzuje již uvedenou skutečnost, že nejvíce jsou ohroženy děti do 8 let (DUNOVSKÝ a kol. 1995 s. 58). Další data o situaci v ČR jsem zmínila již v předchozích kapitolách.

Důležitým faktorem ovlivňujícím statistiky je zřejmě **oznamovací povinnost**, která vyplývá ze zákona č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník § 368 Neoznámení trestného činu. Ten „ukládá oznámit trestný čin týrání svěřené osoby, ale též povinnost překazit jeho páčání, což lze udělat i jeho včasným oznámením policii nebo státnímu zástupci. Ten, kdo tuto povinnost nesplní, se sám dopouští trestného činu (s trestní sazbou až na tři léta odnětí svobody). ... U trestného činu pohlavního zneužívání platí povinnost překazit jeho páčání. Povinnost překazit páčání trestného činu lze učinit i jeho včasným oznámením orgánům činným v trestním řízení. Oznámení je možné provést i anonymně“ (www.nasedite.cz, cit. 2013-02-03).

5.1.1 Pomáhající organizace

Pro všechny děti, které se staly obětí sexuálního zneužívání, existuje v České republice několik center zaměřujících se na jejich ochranu a pomoc v prožívání či po prožití těžké situace. Podrobněji uvádím Sdružení Linka bezpečí a Dětské krizové centrum, jelikož si myslím, že jejich činnost je nejviditelnější. Z dalších center, kterými se nebudu zabývat, mohu vyjmenovat například: Růžová linka pro děti, SPONDEA a Linky důvěry.

Sdružení Linka bezpečí

Linka bezpečí je telefonická (i internetová) linka krizové intervence poskytující pomoc a útěchu dětem a mladým lidem v jejich problémech. Důležité je, že je neplacená a anonymní.

Z grafů v publikaci Děti a jejich problémy III (SCHMIDOVÁ 2010 s. 56, 57) se lze dočíst, že v hovorech na LB s problematikou CAN bylo za období 2004 – 2009 více než **21 % pohlavního zneužívání**, téměř **11 % znásilnění** a **0,35 % komerčního zneužívání dětí**. Graf pachatelů týrání a zneužívání odpovídá již více zmíněnému – nejvíce je zde zastoupen otec, po něm následuje matka, oba rodiče a nevlastí otec. Vysoké zastoupení matky v tomto grafu můžeme částečně vysvětlit spojením grafu se syndromem CAN – tedy spojením i s týráním a zanedbáváním, kde bývá zastoupení mužů i žen srovnatelné (BENTOVIM 1998 s. 51).

Ve Výroční zprávě 2011 se dozvídáme, že na LB bylo řešeno průměrně 9 hovorů o týrání, zneužívání, zanedbávání denně, což je více než 8 % z hovorů na konkrétní téma. Na Chatu LB se vyskytovala témata v souvislosti se syndromem CAN v 5 % (www.linkabezpeci.cz, cit. 2013-02-03).

Dětské krizové centrum

Bylo založeno již na počátku 90. let minulého století jako první zařízení se specializací na děti se syndromem CAN. Centrum se zabývá převážně prevencí, diagnostikou a terapií. Další službou je Linka důvěry (telefonická i internetová), kterou mohou použít všichni lidé v krizové situaci a jež klade zvláštní pozornost na syndrom CAN (www.ditekrize.cz, cit. 2013-02-03).

Od roku 2004 do roku 2011 poskytlo Dětské krizové centrum pomoc 1088 dětem s problémem sexuálního zneužívání (což bylo 22 % z celkového počtu). V roce 2011 byl největší počet konzultací v ambulantních službách věnován sexuálnímu zneužívání (více než 30 %). V oblasti krizové pomoci je výskyt sexuálního zneužívání velmi výrazný a je považováno za nejzávažnější téma. Značný výskyt je i v dalších službách poskytovaných centrem (www.ditekrize.cz, cit. 2013-02-03).

5.2 Zimbabwe

Zimbabwe, oficiální název Zimbabwská republika, je vnitrozemský stát jihovýchodní Afriky. Sousedí se Zambií, Mozambikem, Jihoafrickou republikou a s Botswanou. V roce 2001 zde žilo zhruba 11, 4 milionů obyvatel (98 % Afričané). Převažuje synkretické náboženství (tzn. spojení křesťanství a domorodých náboženství), poté křesťanství a tradiční domorodá náboženství. Úředním jazykem je angličtina, ale mluví se i místními jazyky (nejvíce jazykem *šona*). Hlavním městem je Harare. Oficiálním zřízením je parlamentní demokracie v čele s prezidentem, ve skutečnosti se však jedná o vojenskou diktaturu. Prezidentem a diktátorem je Robert Gabriel Mugabe (www.mzv.cz, cit. 2013-02-03).

Zimbabwe se na **Human Development Indexu** (tzn. index lidského rozvoje) umístila v roce 2011 na 173. místě z možných 187. Index se počítá z kombinace ukazatelů zdraví, vzdělání a životního standardu - pro porovnání Česká republika je na 27. místě (www.hdr.undp.org, cit. 2013-02-03).

V Zimbabwe je silně rozšířen vir HIV a AIDS (v roce 2002 postihoval 33 % dospělé populace, během minulého desetiletí se, dle některých zdrojů, výskyt snížil o více než čtvrtinu) a zasahuje kolem 14 – 15,6 % obyvatelstva. V některých oblastech je ale průměrný výskyt výrazně větší a celosvětově se mluví o jednom z nejvyšších výskytů (www.lekari-bez-hranic.cz, cit. 2013-04-06; www.avert.org, cit. 2013-02-03). I když se to na první pohled nemusí zdát, tento problém má velký vliv na výskyt sexuálního zneužívání dětí a mladistvých v rozvojových zemích.

„Na světě žije 16 milionů dětí, kterým jeden nebo oba rodiče zemřeli na HIV/AIDS“ (STRAKOVÁ 2012 s. 13). „V Zimbabwe tvoří sirotci až 24 % všech dětí mladších 18 let“ (ZAČALOVÁ 2012 s. 18). Pokud dítě přijde o rodiče, je mnohem ohroženější patologickými formami chování. S tím souvisí dětská práce, která může být primárně sexuálním zneužíváním (hlavně dětskou prostitucí) nebo sekundárně – dítě, které pracuje a nechodí do školy (či chodí jen sporadicky a ještě je z práce unavené) získá nedostatečné či žádné vzdělání a opět je více ohroženo některou z forem pohlavního zneužívání (s tím souvisí i možnost nakažení virem HIV). Navíc děti nevzdělaných rodičů mají opět vyšší pravděpodobnost výskytu sexuálního zneužívání, týrání, zanedbávání, dětské práce atp. Tím se koloběh znovu roztáčí.

Dětská a nucená práce postihuje každé sedmé dítě na světě (zhruba tedy 215 mil. dětí), polovina z těchto dětí pracuje v nebezpečných podmínkách. V Zimbabwe se, jako v ostatních zemích, deformuje dětskou práci pracovní trh a dospělí pak nemohou najít práci (opět se roztáčí bludný kruh). Navíc k ní přispívají i kulturní tradice. Dětská práce je také ovlivněna migrací do měst, kde jsou děti jednou z nejohroženějších skupin a mohou skončit v nejhorších formách práce nebo být obchodovány. Děti nejčastěji pracují v zemědělství, ale kolem 8 % pracujících dětí pracuje v prostituci, pornografii, jako „vojáci“ či v jiných nezákonných aktivitách. Odhadem je ve světě zneužíváno v prostituci či pornografii 2 miliony dětí. V Zimbabwe pracuje 13 % dětí (ZAČALOVÁ 2012 s. 2; DĚTSKÁ PRÁCE 2012 s. 3, 4, 10²; STRAKOVÁ 2012 s. 13).

Dětská práce tedy ovlivňuje (přímo i nepřímo) výskyt sexuálního zneužívání dětí. Dalším faktorem je výskyt postižení u dítěte – ten opět snižuje možnost vzdělávání a zvyšuje pravděpodobnost sexuálního zneužití. V Africe je téměř 7 % dětí do 14 let se zdravotním

---

² Autor není uveden, je čerpáno z časopisu Dětská práce, Příčiny, souvislosti, důsledky a řešení, který vydává Člověk v tísni.

postížením (PECHOVÁ 2012 s. 6; VACULČIAKOVÁ 2012 s. 8). Mezi ostatní faktory patří i kulturní tradice, předsudky, obavy z prokletí a samozřejmě se dají uplatnit i faktory řečené ve třetí kapitole.

5.2.1 Historie a souvislosti

V podkapitole se zabývám chápáním lidských práv v Africe, jelikož znalost tohoto procesu je podstatná pro pochopení rozdílu v pojmání a dodržování práv. Též se vracím k politickému a částečně i ekonomickému vývoji v Zimbabwe.

Pro Afriku obecně není ochrana lidských práv neznámá, ale často se pohled na dodržování lidských práv pojilo s odmítáním euroamerické kultury. Navíc byla lidská práva považována za „symbol koloniální nadvlády a výraz snahy západního světa o znovunastolení politické moci nad světem nezápadním“ (KOTRŠÁLOVÁ 2010 s. 33). Africká charta lidských práv je sice sepsána, ale nedošlo k efektivnímu zapojení a dodržování těchto práv ve státních úrovních, tedy ani v běžném životě. Právo je založeno na jiných základech, než je tomu v západní společnosti. Jedná se především o historii, duchovní systém, etnofilosofii (neboli soustava afrických myšlenek a přesvědčení), jiné chápání času atd. Zdejší systém ochrany lidských práv je nejnovější a nejméně obsáhlý. Po mnoha letech snahy byla v roce 1981 přijata Africká charta práv člověka a národů neboli Banjulská charta. Na kontrolu jejího dodržování byla zřízena komise, jejíž efektivnost je však sporná. Zimbabwe je členem Africké unie, která chartu přijala (KOTRŠÁLOVÁ 2010 s. 33, 34, 37, 38, 42, 44, 46).

Jižní Rhodesie (dnešní Zimbabwe) byla Brity kolonizována na přelomu 19. a 20. století. V polovině 20. století britská vláda spojila Jižní Rhodesii se svými sousedními koloniemi – Severní Rhodesii (dnešní Zambii) a Njaskem (dnešní Malawi), tato federace trvala jen deset let. Poté se Zambie a Malawi osamostatnily. Jižní Rhodesie zůstala pod správou Velké Británie a byla přejmenována na Rhodesii (1964). Roku 1965 vyhlásila nezávislost a roku 1970 se prohlásila republikou. OSN nezávislost odmítla a následovala občanská válka. Rhodesie se v roce 1980 stala republikou Zimbabwe. V sedmdesátých letech docházelo k přepadávání bílého obyvatelstva partyzány a k značným nepokojům a rasově zaměřeným útokům. Po osamostatnění byla země soběstačná a zimbabwský dolar se prodával za 1,5 USD. Do čela státu se dostal Robert Gabriel Mugabe a v roce 1987 se stal prezidentem. Jeho volbě předcházely ústavní změny, následované zbavení některých práv bílých

zimbabwských obyvatel. Republika se neoficiálně proměnila v diktaturu. Během první poloviny osmdesátých let došlo k etnicky motivovanému masakru na Ndebele obyvatelích. V devadesátých letech začala ekonomika stagnovat a životní úroveň klesat, v roce 1995 se stala chudoba nezanedbatelným sociálním problémem. Roku 2002 bylo nařízeno bílým farmářům opustit své farmy a přenechat je k přerozdělení. Během předávání došlo opět ke krvavým incidentům a mnoho farmářů bylo zavražděno. Tím země ztratila nejen pracovní místa, ale i velkou část své produkce. Postupně narůstala inflace, až se dostala na rekordních 11,2 mil. % (rok 2008), docházelo k stále novému tištění bankovek, které musely být nakonec nahrazeny USD. V době inflace nastalo období hladu. Nyní žije mnoho obyvatel pod hranicí chudoby, aktuální je i nedostatek potravin a vysoká nezaměstnanost (HULEC, OLŠA 2008 s. 13, 14, 269, 289, 290, 424, 425; KOTRŠÁLOVÁ 2010 s. 58, 59, 61; LISÁ 2009 s. 12, 24, 25; www.libri.cz, cit. 2013-04-11).

Zimbabwe je bezpochyby zemí porušujících lidská práva, vládnoucí strana v čele s prezidentem je k tomuto porušování lhostejná. Země je politicky nesvobodná a pro její občany je téměř nemožné dovolat se práv, která mají zaručena mezinárodními dohodami, které Zimbabwe přijala, ale nesplňuje je. Ústava Zimbabwe mimo jiné nechrání lidská práva, ohrožuje svobodu slova a médií. Součástí ústavy je i Deklarace lidských práv, která jsou však ve velmi zúžené podobě než je známe my. Práva byla omezena úmyslně kvůli ochraně státu při jeho úmyslném porušování práv (KOTRŠÁLOVÁ 2010 s. 552, 55, 56, 58). Z uvedených informací je zřejmé, že není snadné srovnat stav a okolnosti sexuálního zneužívání dětí a mladistvých v kontextu státní agitace o ochranu práv dětí, žen i mužů v ČR a v Zimbabwe.

5.2.2 Situace v Zimbabwe

Následující informace jsem získala rozhovory při mém pobytu v této zemi, vycházím z analýzy svých poznámek, které jsem si při rozhovorech zapisovala. Vzhledem k režimu v zemi nechám svůj zdroj anonymní. Je jím místní zhruba 25 letý student, který tvrdí: „V Zimbabwe funguje místní projekt zabývající se osvětou ohledně viru HIV a nemoci AIDS a o zneužívání dětí. Projekt je podpořen vládou a probíhá prostřednictvím besed na základních a středních školách. Besedy jsou vedeny hlavně studenty vysokých škol. Dětem jsou ukazovány obrázky toho, co je špatné a co jim nikdo nesmí dělat. Projekt prý zlepšil místní situaci hlavně v oblasti zneužívání a vykořisťování dětí. Dříve bylo časté, že si

prarodiče či pěstouni (pokud rodiče dítěte zemřeli, většinou na AIDS) dělali z dětí otroky, nestarali se jim o jídlo ani o ošacení, součástí bylo i časté bití a nedostatek odpočinku.“

Dále jsem se dozvěděla, že nyní již většinová společnost ví, že děti mají svá práva. Také fungují postihy za pohlavní zneužívání a týrání dětí. Při první případu zneužívání jsou trestem veřejně prospěšné práce, které slouží i jako jakýsi „praní“. Při recidivě dochází k uvěznění pachatelů. V praxi je ovšem velice složité pachatele objevit a zločin jim dokázat. Lidé se bojí oznámit zneužívání či vykořisťování – prvním důvodem jsou obavy z režimu, druhým obavy z urknutí (je silně znát přetrvávající strach z čarodějnictví, navzdory všeobecně rozšířenému křesťanství).

Největší problém spatřuje můj zdroj u dětí, které do školy nechodí. Příčina je většinou u rodičů – nechtějí je pouštět. Školní docházka je sice povinná a neuposlechnutí zákona je trestné, ale opět je zde problém s nahlášením úřadům.

Následující údaje jsem získala analýzou poznámek z rozhovorů s místními. Rozhovory jsem vedla s kolegyní Bc. Šárkou Zápotockou, která již tyto rozhovory prezentovala ve své bakalářské práci (ZÁPOTOCKÁ 2012 s. 32, 33), tudíž budu prezentovat podobné závěry. Sexuální zneužívání, často i komerčního typu, se děje hlavně ve větších městech jako je například Harare. Objevují se tam tzv. *sugar mummies* and *sugar dadies*. To jsou bohatí převážně místní obyvatelé, jež si vyhlédnou dítě, ujmou se ho, různou dobu o něj pečují, zneužívají ho, poté dítě vyhodí a najdou si opět nové. Někdy se o dítě i dlouhodobě starají. Většina z „cukrových maminek a tatínků“ je HIV pozitivní a nijak se tím neomezuje (takže notně šíří vir HIV), jejich společným rysem prý bývá, že jsou starší, mívají rodiny mimo město a hodně cestují. Zneužívané děti bývají v různém věku, často i kolem 16 – 25 lety, tedy ne vždy jde výhradně o sexuální zneužívání dětí.

Ve městech se na tuto praxi vytvořila reakce. Je jí jakési shromažďování dětí a mladistvých, kteří vyhledávají *sugar mummies and dadies*. Ti pak své „náhradní rodiče“ využívají, protože se jim nabízí možnost na lepší život (někdy i na studium). Praktika bývá organizovaná nějakým dospělým. Tresty za sexuální zneužívání jsou prý vysoké, ale prokázání zločinu je těžké a tzv. *sugar mummies and sugar dadies* bývají bohatí lidé. Tedy vina je jim jen zřídka dokázána.

Dle kliniky v Harare bylo v letech 2006 – 2009 v Zimbabwe sexuálně zneužito nejméně **třicet tisíc dětí** (záznamy zohledňují jen případy v metropoli země). Lékař Robert Grey Choto odhaduje počet znásilněných a zneužívaných dětí bez pomoci na stovky tisíc.

Často je neoznámení dáno obavou z „ocejchování“ či prostou nevědomostí rodičů nebo samotných dětí. Odborníci upozorňují na alarmující situaci a dodávají, že je dána ekonomickými poměry v zemi. Vyskytuje se i mýtus, že pohlavní styk s pannou léčí muže nakažené HIV/AIDS, který pravděpodobně nepříznivě ovlivňuje místní statistiky. V Jihoafrické republice bylo zaregistrováno, že pachatelé často bývají příbuzní s obětí (www.zoominfo.com, cit. 2013-04-10; www.davidcoltart.com, cit. 2013-04-10; www.rozhlas.cz, cit. 2013-04-10; www.telegraph.co.uk, cit. 2013-04-10).³

5.2.3 Mezinárodní organizace pomáhající dětem

Většina organizací v Zimbabwe působících je pod záštitou humanitárních projektů ekonomicky vyspělých zemí. V roce 2002 vyhlásila EU (a další země) restriktivní opatření vůči Zimbabwe. Hlavním důvodem byla politická situace země. V důsledku těchto restrikcí bylo výrazné snížení rozvojové pomoci. Zároveň Zimbabwe přijímá značné množství humanitární pomoci (odhad pro rok 2011 je 415 mil. USD). Ambasáda České republiky v Zimbabwe (společná i pro Zambii a Mozambik) zaštiťuje a účastní se několika českých projektů v zemi (mezi něž patřil i projekt v Tengenenge). Probíhají i dlouhodobější aktivity, příkladem může být devítiletý projekt (ve spolupráci s organizací Rozkoš bez rizika) české sanitky v Gweru, jejímž cílem je prevence HIV/AIDS (www.mzv.cz, cit. 2013-04-11; www.businessinfo.cz, cit. 2013-04-11).

Z dalších probíhajících humanitárních aktivit jsem vybrala činnost americké organizace **USAID – The Children First Project**, jež sdružuje 14 místních partnerů a zaměřuje se na pomoc ohroženým dětem i v těžko přístupných oblastech (www.childrenfirst.worlded.org, cit. 2013-02-04). Vybrala jsem pro mé téma nejdůležitější spolupracující organizace:

AFRICAID

Pracuje s dětmi nakaženými HIV/AIDS a sirotky. Nabízí psychosociální podporu, podporu vzdělávání, komunitní podpůrné skupiny, poradenství a další (www.childrenfirst.worlded.org, cit. 2013-02-04).

---

³ Upozorňuji, že relevance těchto zdrojů je sporná. Nicméně kvůli nedostatku spolehlivých tištěných i internetových zdrojů. Některé informace se týkají sousedních států Zimbabwe, nicméně se jejich závěry dají využít i pro Zimbabwe.

Childline Zimbabwe – Cry for help

Telefonická linka pomoci pro děti do 18 let. Linka má za úkol pomoci dětem s jejich problémy, poskytuje ochranu před sexuálním, emocionálním a fyzickým zneužíváním. Služba také zahrnuje bezplatnou poštu (pokud dítě nemá peníze na telefon) i osobní poradenství v konkrétních centrech. Další službou je provádění domácích návštěv při podezření na zneužívání či zanedbávání dětí – službu poskytuje za spolupráce s vládním oddělením sociálních služeb (www.childline.org.zw, cit. 2013-02-04).

Family Support Trust

Zařizuje právní podporu dětí proti zneužívání a poradenství pro děti zneužíváním postižené. Poskytuje školení pro podporu péče o oběti pohlavního zneužívání v komunitách a základní psychosociální podporu pro oběti sexuálního zneužívání (www.childrenfirst.worlded.org, cit. 2013-02-04).

5.3 Srovnání

Porovnání vychází z již dříve řečených informací o sexuálním zneužívání, situaci v Africe a z mých zkušeností a analýzy zápisků pocházejících z oblasti Tengenenge. Srovnání je tudíž jen úvahou. Komparací docházím k závěru, že existuje jakási základní obecná charakteristika oběti i pachatele, kterou můžeme v sociální (a humanitární) práci využít v podstatě kdekoli. Na druhou stranu musíme počítat s kulturními odlišnostmi, jež ovlivňují sexuální zneužívání a nejsou zanedbatelné.

Co je tedy pro pohlavní zneužívání společné a co naopak není? Za jednotné znaky můžeme pokládat většinu z charakteristik dítěte (více v kapitole 3). V Africe mají tyto faktory jinou dimenzi – například většina faktorů je podmíněna rodinou, která má v Africe odlišný rozměr (v jejím pojmání i některých funkcích) a mnoho dětí ji ani nemá. Některé z dalších vlivů jsem již zmiňovala – dětská práce, děti s postižením, vzdělávání respektive nevzdělávání, vliv nemocí, stigmatizace, obavy z úřadů, vlády jako takové i z úřknutí. Též se dá odhadovat velký rozdíl v sexuálním zneužívání (ale i ostatních problémech jako je týrání a zanedbávání) mezi velkoměsty, většími městy a vesnicemi.

U rysů pachatele mohu (hlavně vycházím-li z informací ohledně Jihoafrické republiky, o kterých jsem se již zmiňovala) usuzovat, že struktura pachatelů bude též podobná, což

ovšem nevylučuje specifickou skupinu zneuživatelů jako je zneužívání ve stylu tzv. *sugar mummies and dadies* navíc ve spojení s obecným vědomím společnosti o ní.

V Africe je situace výrazně horší než v Evropě. Největší příčinu v Zimbabwe osobně nespátřuji v odlišné kultuře (která je sice výrazná, ale na druhou stranu zde byl dlouholetý vliv kolonizace, tudíž je již jistým způsobem ovlivněna), ale hlavně v sociálně-ekonomickém stavu země. Ta je, dle mých zkušeností, z velké části ovlivněna formou vlády (resp. diktatury), která zbrzdila vývoj země a celkově ji vývojově posunula zpět. Například vesnice Tengenenge byla dříve turistickým centrem (prodej soch), blízké safari prosperovalo atp. Během vlády nynějšího režimu byla vesnice odpojena od elektrického proudu (ten byl veden dokonce i do některých chatrčí a v místním krámku se dalo platit platebními kartami) a tím částečně i od zbytku světa. Ostatně o původní prosperitě a hojnosti návštěvníků, svědčí všudypřítomné pozůstatky po ní (elektrické spotřebiče, budovy, stroje atd.). Není divu, že se Zimbabwe říkalo „Africké Švýcarsko“. Turistický ruch již není tak čilý a třeba zmíněné safari již v podstatě nefunguje. Země si prošla krvavými pogromy, rekordní hyperinflací i obdobím hladu – s ohledem na to se situace zlepšila, nutné zlepšení je však několikanásobně větší. Též je nutné neopomenout rozdíl ve starším vývoji území dnešní Zimbabwe, který ovlivnil přístup k otázkám týkajících se dětí a jejich problémů. Obyvatelé měli jiné podmínky a tím pádem i jiné starosti a možnosti posunu tohoto tématu.

6. KAZUISTIKA

Základní údaje

Martina⁴ je osmnáctiletá studentka střední školy. Pochází z rozvedené rodiny, ve které jsou vztahy velmi komplikované a nestálé. Pochází ze Slovenska⁵, do České republiky dojíždí často, chce v ní i studovat a žít.

Osobní a sociální anamnéza

Martina je zdravě sebevědomá slečna s pozitivním přístupem k životu. Neměla na základní škole problémy s chováním ani prospěchem. S vrstevníky nepocítovala žádné větší problémy. Po událostech, které ji potkaly, se její prospěch i sociální fungování rapidně zhoršili. Jistým problémem bylo i několikrát opakované stěhování (dané změnou partnerů matky). Na střední škole studuje úspěšně – s mírnými výkyvy (vzhledem k momentální situaci).

Zdravotní anamnéza

Po prodělaných traumatech se objevily silné bolesti břicha, později i bolesti zad a trupu. V žádném případě nebyl lékaři zjištěn nález, jejich nejpravděpodobnější příčina byla psychosomatická. Bolesti břicha ustoupily po navázání nových přátelských (až téměř rodinných) vztahů s rodinou jejího přítele.

Rodinná anamnéza

Matka je vyučena a pracuje, má velmi komplikované vztahy s ostatními členy rodiny (částečně i okolím). Vdávala se v 18 letech, porodila o rok později. V posledních letech se u ní objevily blíže nespecifikované psychické potíže paranoidního typu. S Martinou měly velmi dobrý a silný vztah, postupem času (a prohlubováním jejich psychických potíží) se vztahy rapidně zhoršily.

Otec je vyučen a pracuje. Oženil se v 26 letech. S Martinou mají dobrý vztah, i když neplní plně funkci rodiče. S matkou nejsou v žádném kontaktu.

---

⁴ Vzhledem k anonymitě je jméno zvoleno náhodně.

⁵ Slovenský původ není v její kazuistice překážkou, jelikož jde o vykreslení situace, která není specifická pro Slovenskou republiku.

První otčím měl středoškolské vzdělání. Ze začátku byl příjemný a společenský. Po sňatku se postupně změnil a projevoval se velmi agresivním chováním. S matkou ani Martinou již nejsou v kontaktu.

Druhý otčím má vysokoškolské vzdělání. Matku si vzal tajně, proti názorům své rodiny. Je klidný, příjemný a společenský. S Martinou mají dobrý vztah a funguje jako její opora.

Příběh

Zhruba v 10 letech Martiny si její matka našla přítele a rozhodla se ukončit (do té doby dle Martiny fungující) vztah a s otcem se rozvedla. Během této doby byla Martina vystavena setkání s novým přítelem matky i jejich sexuálnímu vztahu. Následovalo uzavření dohody o tajemství a přinucení Martiny událost tajit před otcem. Poté se s Martinou odstěhovala ke svému příteli, se kterým se brzy vzali.

Nový manžel matky byl ze začátku hodný a s Martinou si vytvořili bezproblémový vztah. Brzy se však začala jeho povaha měnit a začal mít agresivní sklony. Agrese se postupně vyvíjela ze slovní na fyzickou (jak na matku, tak i na Martinu) a vyústila v konflikt, kdy nový manžel matku za přítomnosti Martiny (v té době 11 – 12 let) ohrožoval nožem a poté ji škrtil se slovy, že ji zabije. V této době se matka s dítětem začala uchýlovat k jistému kamarádovi, který se jich ujal. Martina k němu získala důvěru a kamarád ji s sebou bral na své zájmové akce. V období Martininých tělesných změn v pubertě (zhruba ve 12 – 13 letech) se jí začal více dotýkat, vodit se s ní za ruku atp. Postupně se tyto projevy stupňovaly až do hovorů o sexu, mužích, o pohlavních orgánech a Martininých erotických zkušenostech. Následovalo fyzické sexuální zneužití (bez penetrace).

Okolí si všimlo zvláštního vztahu a kontakt mezi Martinou a pachatelem byl postupně přerušen. V té době si matka našla nového přítele, ke kterému se později obě nastěhovaly (a za 2 roky se vzali). S novým matčiným partnerem vycházela Martina dobře. Ve 14 letech si Martina našla o pár let staršího přítele, který se jí stal oporou a jejich vztah trvá doteď. Zhruba za 2 roky se u matky začaly projevovat psychické problémy, které vyústily v tvrdé psychické týrání projevující se zákazy, agresivní žárlivostí, vyhrožováním a bráněním styku s přítelem Martiny i dalšími přáteli. Při vyhocení situace došlo i k fyzickému týrání a k výhrůžkám smrtí. Martina v tomto útoku spatřovala jasnou podobnost s útokem druhého manžela matky na ni.

Matka odmítá svou nemoc připustit a léčit se. Naopak si chce s třetím manželem pořídit dítě. Muž, který Martinu zneužil, čeká se svou partnerkou rodinu. Žádný z agresorů nebyl nahlášen ani potrestán.

Následky

Martina je, dle mého názoru, velmi optimistická slečna, která se dokázala se svou minulostí vypořádat (i bez odborné pomoci) až neuvěřitelně dobře. Nicméně i přes to si ze svých traumat mnohé odnesla a ještě ji v tomto ohledu čeká další práce. Jako nejhorší na všem označuje Martina návaznost domácího násilí na sexuální zneužití a její důvěru vloženou do rukou sexuálního agresora. Negativní následky:

- strach z křiku a agrese obecně
- strach z nožů
- strach ze setkání s agresory
- zdravotní potíže (psychosomatika)
- počáteční problémy v sexuálním životě

Mezi následky patří prý i pozitivní – dobré zvládnání stresu a stresových situací (hlavně pokud se netýkají členů rodiny, zvláště matky). Myslím, že podstatným faktorem bylo i to, že Martina nebyla vystavena nedůvěře ze strany okolí. To ji mohlo velmi pomoci ve zpracování zkušenosti. Martina neztratila důvěru k mužům obecně, viní konkrétní jedince. Což je pro její další život velmi důležité.

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo shrnutí problematiky sexuálního zneužívání, včetně dějinných souvislostí a komparace i popis situace v České republice a v Zimbabwe. Dle mého názoru jsem své cíle v kontextu možností této práce splnila. Největším problémem byl popis situace v Zimbabwe, jelikož je mnoho faktorů, jež ji ovlivňují a nebylo v možnostech této práce se všemi zabývat. Proto je srovnání spíše jen naznačené. Zpracovávání tohoto tématu mi umožnilo hlubší seznámení s problematikou a získání nových informací i možných úhlů pohledu.

Myslím, že tato práce může být přínosem zejména v oblasti zpracování historie přístupů a v oblasti popisu situace v Zimbabwe. K oběma tématům není na českém trhu mnoho zevrubných a kvalitních zdrojů. Nicméně i v těchto kapitolách je práce zúžená a slouží spíše k základnímu zorientování.

Závěrem chci též upozornit na nutnost prevence tohoto jevu a na potřebu podporovat rozvojové země ve vývoji, v prevenci, v dodržování lidských práv a v boji s patologickými druhy chování. Prevence je obtížná, jelikož prvotní prevence probíhá v rodině, kde se neprovádí snadno – vzhledem k ochraně rodiny samotné. Přitom právě v rodině je často zapotřebí, protože mnoho sexuálního zneužívání se odehrává právě zde. Podpora rozvojových zemí (zvláště zemí s diktátorským režimem) v oblasti prevence a obecně i dodržování lidských práv je problém s mnoha faktory. Pokud se na tuto situaci nebude nahlížet komplexně, myslím, že je minimální šance na pozitivní a dlouhodobé řešení.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BENEDICT, H.: *To není vaše vina! Jak se vyrovnat se sexuální napadením.* Praha: One Women Press, 2003, ISBN 80-86356-117-5

BENTOVIM, A.: *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách.* Praha: Grada, 1. Vydání, s. 120, 1998, ISBN 80-7169-629-3

BIBLE SVATÁ. Brno: Nakladatelství Levné knihy, 2009, s. 955, ISBN 80-7309-138-0

BOHATOVÁ, L.: *Prostituce z psychologického, sociologického a právního pohledu.* Diplomová práce, Právnická fakulta Masarykovy univerzity 2010. Dostupné na www: <http://is.muni.cz/th/199375/pravf_m/?lang=en>

DUNOVSKÝ, J.; DYTRYCH, Z.; MATĚJČEK, Z.: *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě.* Praha: Grada Publishing, 1995, s. 245, ISBN 80-7169-192-5

HULEC, O.; OLŠA, J., Jr: *Dějiny Zimbabwe, Zambie a Malawi.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 656, ISBN 978-80-7106-952-2

KOSTLÁN, F.; STEKLÁ, R.: *Prolomení mlčení: Obchodování s lidmi v romských komunitách.* Posl. úpravy 30. 6. 2011, (cit. 2013-01-21). Dostupné na www: <<http://www.romea.cz/cz/zpravy/prolomeni-mlceni-obchodovani-s-lidmi-v-romskych-komunitach>>

KOTRŠÁLOVÁ, I.: *Ochrana základních lidských práv v africkém prostředí (Zimbabwe) – komparace s kontinentálním typem právní kultury.* Diplomová práce, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy 2010. Dostupné na www:<http://ckis.cuni.cz/F/NIH2CRX8TN24M8QA1GBYNT7QTF4U86KBCMLH75TAAGAY3YLAPX-01980?func=full-set-set&set_number=018278&set_entry=000001&format=999>

LISÁ, A.: *Ekonomický vývoj Zimbabwe od roku 1980 do současnosti.* Bakalářská práce, Fakulta mezinárodních vztahů Vysoká škola ekonomická 2009. Dostupné na www: <https://isis.vse.cz/zp/portal_zp.pl?podrobnosti=43517>

MATOUŠEK, O., KOLÁČOVÁ, J., KODYMOVÁ, P.: *Sociální práce v praxi.* Praha: Portál, 2005, s. 351., ISBN 978-80-7367-818-0

MEISL, V.: *Trestní odpovědnost mládeže*. Bakalářská práce, Právnická fakulta Masarykovy univerzity 2007. Dostupné na www: <http://is.muni.cz/th/135021/pravf_b/>

OTIS-COUR, L.: *Rozkoš a láska, Dějiny partnerských vztahů ve středověku*. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2002, ISBN 80-7021-542-9

Ottova encyklopedie A-Ž. Praha: Ottovo nakladatelství, 2004, ISBN 80-7360-014-5, str. 956

TRAKSLOVÁ, L.: *Sexuální zneužívání dětí*. Bakalářská práce, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity 2007. Dostupné na www: <http://is.muni.cz/th/135994/pedf_b/>

TÄUBNER, V.: *Nejtřeženější tajemství – sexuální zneužívání dětí*. Praha: TRIZONIA, 1996, s. 116, ISBN 80-85573-72-5

SCHMIDOVÁ, K. (a kol. autorů) SDRUŽENÍ LINKA BEZPEČÍ: *Děti a jejich problémy III*. Praha: JPM tisk, 2010, ISBN 978-80-254-6840-1

SKLENÁŘOVÁ, K.: *Sexuální delikty páchané na dětech*. Bakalářská práce, fakulta humanitních studií Univerzita Tomáše Bati 2010. Dostupné na www: <<http://dspace.k.utb.cz/handle/10563/12573>>

ŠIMÁKOVÁ, M.: *Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, Problematika CAN s ohledem na sexuální zneužívání*. Bakalářská práce, Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy 2007. Dostupné na www: <http://ckis.cuni.cz/F/NIH2CRX8TN24M8QA1GBYNT7QTF4U86KBCMLH75TAGAY3YLAPX-03748?func=full-set-set&set_number=018387&set_entry=000003&format=999>

VANÍČKOVÁ, E.: *Dětská prostituce*. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 141, ISBN 978-80-247-2218-4

VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z.: *Sexuální zneužívání dětí I*. Praha: Karolinum, 1997, s. 82, ISBN 80-7184-479-9

VANÍČKOVÁ, E.; PROVAZNÍK, K.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z.: *Sexuální zneužívání dětí II*. Praha: Karolinum, 1999, s. 81, ISBN 80-7184-878-6

VELEŠÍKOVÁ, M.: *Sexuální násilí na dětech a etapy práce s oběťmi v Olomouckém a Moravskoslezském kraji*. Diplomová práce, Pedagogická fakulta Univerzita Palackého 2012. Dostupné na www: <http://theses.cz/id/zstyoi/diplomov_prc.pdf>

VODÁČKOVÁ, D.: *Krizová intervence*. Praha: Portál, 2. Vydání, 2007, s. 544, ISBN 978-80-7367-342-0

Výroční zpráva za rok 2011 Sdružení Linka bezpečí (online). Dostupné na [www: <http://www.linkabezpeci.cz/webmagazine/articles.asp?ida=696&idk=235>](http://www.linkabezpeci.cz/webmagazine/articles.asp?ida=696&idk=235)

WEISS, P. a kol.: *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada Publishing, 2005, s. 264, ISBN 80-247-0929-5

WEISS, P.: *Sexuální zneužívání v České republice: Výsledky národního výzkumu*. Výzkum byl prováděn v letech 1993, 1998, 2003, 2008; výsledky výzkumu ve formě prezentace dostupné na [www: <http://www.vlada.cz/assets/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/09_Weiss.ppt>](http://www.vlada.cz/assets/ppov/zmocnenec-vlady-pro-lidska-prava/aktuality/09_Weiss.ppt)

WIRTZ, U.: *Vražda duše: incest a jeho terapie*. Praha: Portál, 2005, s. 216, ISBN 80-7178-975-5

ZÁPOTOCKÁ, Š.: *HIV jako globální problém lidstva*. Bakalářská práce, Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy 2012. Dostupné na [www:<http://ckis.cuni.cz/F/NIH2CRX8TN24M8QA1GBYNT7QTF4U86KBCMLH75TAGAY3YLAPX-12335?func=full-set-set&set_number=018439&set_entry=000001&format=999>](http://ckis.cuni.cz/F/NIH2CRX8TN24M8QA1GBYNT7QTF4U86KBCMLH75TAGAY3YLAPX-12335?func=full-set-set&set_number=018439&set_entry=000001&format=999)

ČASOPISY

Dětská práce, červen 2012, Člověk v tísni

STRAKOVÁ, článek „*Rodičovství naruby*“, s. 13

ZAČALOVÁ, článek „*Dětská práce v souvislostech*“, s. 2

„*Tabák sklízí ti nejchudší*“, s. 18

bez autora, článek „*Dětská práce v číslech*“, s. 3, 4

Rozvojovka, Život se zdravotním postižením, č. 4/2012, Člověk v tísni

PECHOVÁ, článek „*Hendikepovaní řemeslníci ze slumu*“, s. 6

VACULČIAKOVÁ, článek „*Stane se jihosúdanský nevidomý chlapec učitelem?*“, s. 8

Vesmír 78, 614, 1999/11

HAMANOVÁ, HRUBAN, článek „*Incest a genetické zatížení*“, (cit. 2013-04-10).

Dostupné na www: <<http://www.vesmir.cz/clanky/clanek/id/1152>>, s. 614 - 618

ZÁKONY

Rámcové rozhodnutí Rady EU, ze dne 15. 3. 2001, O postavení obětí v trestním řízení., (cit. 2013-04-20). Dostupné na www: < <http://www.bkb.cz/pro-odborniky/doporuceni-a-rozhodnuti/>>

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník. Dostupné na www: <<http://www.uplnezneni.cz/zakon/40-2009-sb-trestni-zakonik/>>

Zákon č. 117/2009 Sb., o státní sociální podpoře. Dostupné na www: <<http://www.zakonycr.cz/seznamy/117-1995-sb-zakon-o-statni-socialni-podpore.html>>

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Dostupné na www: <<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=0&idBiblio=55745&nr=218~2F2003&pp=15#local-content>>

INTERNETOVÉ ZDROJE

AVERT (online). Dostupné na www: <<http://www.avert.org/aids-zimbabwe.htm>>

BUSINESS INFO (online). Posl. úpravy 1. 6. 2012. Dostupné na www: <<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/zimbabwe-ekonomicka-charakteristika-zeme-18438.html#sec7>>

COUNCIL OF EUROPE (online). Dostupné na www: <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/children/Introduction_en.asp>

ČESKÝ ROZHLAS (online). Dostupné na www: <http://www.rozhlas.cz/etno/portal/_themeline/246?mode=20>

DAVID COLTART (online). Posl. úpravy 9. 11. 2009. Dostupné na www: <<http://davidcoltart.com/2009/11/child-rape-epidemic-in-zimbabwe/>>

DĚTSKÉ KRIZOVÉ CENTRUM (online). Dostupné na www: <<http://www.ditekrize.cz/sekundarni-viktimizace>>; <<http://www.ditekrize.cz/o-nas>>

DOC. MUDR. J. ZVĚŘINA CSC. (online). Posl. úpravy 20. 6. 2009. Dostupné na www: <<http://mep.zverina.cz/673/cz/normal/hranice-pro-tresty-i-sex-zustanou-na-15-letech/>>

ÉLEKTRA (online). Posl. úpravy 2010. Dostupné na www: <<http://www.centrumelektra.cz/problematika-sexualniho-zneužívání/>>

EUROPEAN ROMA RIGHTS CENTRE (online). Vydáno v březnu 2011. Dostupné na www: <<http://www.errc.org/cms/upload/file/breaking-the-silence-19-march-2011.pdf>>

HUMAN DEVELOPMENT REPORTS (online). Dostupné na www: <<http://hdr.undp.org/en/statistics/>>

CHILDLINE (online). Dostupné na www: <<http://www.childline.org.zw/>>

CHILDREN FIRST (online). Dostupné na www: <<http://www.childrenfirst.worlded.org/Partners/partners.htm>>

LA STRADA (online). Posl. úpravy 16. 5. 2012. Dostupné na www: <<http://www.strada.cz/cz/aktuality/15-dalsi-aktuality/98-nova-narodni-strategie-proti-obchodovani-s-lidmi>>

LÉKAŘI BEZ HRANIC (online). Posl. úpravy 21. 4. 2008. Dostupné na www: <http://www.lekari-bez-hranic.cz/cz/aktuality/2008/zimbabwe/zim_activity_update.php>

MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ (online). Posl. úpravy 4. 12. 2012. Dostupné na www:<http://www.mzv.cz/harare/cz/o_velvyslanectvi/male_rozvojove_projekty_v_roce_2012.html>

NADACE NAŠE DÍTĚ (online).

Posl. úpravy 22. 5. 2009. Dostupné na www: <http://nasedite.cz/cs/nadace_a_media/tiskove_zpravy_2009/26825_kvetna_mezinarodni_den_pohresovanych_deti>

Posl. úpravy 23. 5. 2012. Dostupné na www: <http://www.nasedite.cz/cs/nadace_a_media/tiskove_zpravy_2012/359pocty_tyranych_a_zneuzivanych_deti_v_cr_jsou_stale_vyssi>

OSN (online). Dostupné na www: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/>

POLICIE ČR (online). Dostupné na www:< <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2012.aspx>>

STÁTY A JEJICH PŘEDSTAVITELÉ (online). Dostupné na www:

<<http://libri.cz/database/staty/podlist.php?id=478>>

THE TELEGRAPH (online). Posl. úpravy 11. 11. 2001. Dostupné na www: <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/southafrica/1362134/South-African-men-rape-babies-as-cure-for-Aids.html>>

UNICEF (online) Dostupné na www: <<http://www.unicef.cz/aktualne/4956-boj-proti-obchodu-s-detmi>>; < <http://www.unicef.cz/co-delame>>

ZOOMINFO (online). Posl. úpravy 12. 3. 2009. Dostupné na www:
<http://www.zoominfo.com/CachedPage/?archive_id=0&page_id=-1079605900&page_url=//www.zimbabwesituation.com/nov12_2009.html&page_last_updated=2009-12-03T23:45:58&firstName=Robert-Grey&lastName=Choto>